

URFOLK OCH NATIONALARKIVENS WEBBPLATSER

Förmedling och representation på *National Archives of Australia* och *Riksarkivet* i Sverige

Mayarí Cantoni

Examensarbete (30 högskolepoäng) i biblioteks- och informationsvetenskap för
masterexamen inom ABM-masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Charlotte Hagström

År: 2023

INDIGENOUS PEOPLES AND NATIONAL ARCHIVES' WEBSITES – Mediation and representation at the *National Archives of Australia* and *Riksarkivet* in Sweden

Abstract

This Master's thesis is a qualitative analysis of the content of two websites belonging to the National Archives of Australia and the National Archives of Sweden (*Riksarkivet*). The websites are explored to see if the First Peoples of each country are present on the material that appears on the websites, and if so, how it is mediated. The theoretical framework is a combination of postmodern ideas about archives and power and decolonizing perspectives. The reflections made about the research material in the light of decolonizing methodologies and thinking, is a way to visualize how archives work with these issues. The results show that the National Archives of Australia has developed a website which in many ways meet the requirements from international organisations regarding indigenous archival material online. The National Archives of Sweden does not have the equivalent work on their website. However, during the time of the field work there were indications that new publications and outreach material concerning Samis, are being approached in more nuanced ways than the existing pages on the website.

Esta tesis de Máster es un análisis cualitativo del contenido de dos sitios web pertenecientes a los Archivos Nacionales de Australia y de Suecia (*Riksarkivet*). Se exploran los sitios web para comprobar si los Pueblos Originarios de cada país están presentes en el material que aparece en las páginas y, en caso afirmativo, de qué modo se mediatiza. El marco teórico es una combinación de ideas postmodernas sobre los archivos y el poder y perspectivas descolonizadoras. Las reflexiones realizadas en torno al material de investigación desde la óptica de las metodologías y el pensamiento descolonizadores, es una forma de visualizar cómo trabajan los archivos con estas cuestiones. Los resultados muestran que el Archivo Nacional de Australia ha desarrollado un sitio web que en varios aspectos cumple los requisitos de las organizaciones internacionales en relación con la puesta en línea de material de archivos de pueblos originarios. El Archivo Nacional de Suecia no cuenta con un trabajo equivalente en su sitio web. Sin embargo, durante el transcurso del estudio se observaron muestras de que las nuevas publicaciones y el material de divulgación relacionado con los sami se están abordando de forma más matizada que las páginas ya existentes en el sitio web.

Keywords

archival studies; aboriginals; torres strait islanders; sami; sápmi; decolonizing; national archives; websites; representation; australia national archives; riksarkivet

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning	4
1.1 Syfte och frågeställningar	5
1.2 Bakgrund	6
1.2.1 Urfolk.....	6
1.2.2 Definitioner och begrepp	7
1.2.3 Arkivens roll	8
1.2.4 Historisk exkludering.....	9
1.2.3 Arkiv och förmedling.....	11
1.3 Tidigare forskning	11
1.3.1 Nationalarkiv på webben	12
1.3.2 Minoriteter i arkiv	13
1.3.3 Minoriteter i arkiv på webben.....	14
2. Metod och material	16
2.1 Pilotstudie.....	16
2.2 Textanalys	16
2.2.1 Avgränsning.....	18
2.2.2 Metodkritik	18
2.2 Etiska aspekter	20
2.3 Tillvägagångssätt	21
3. Teoretiska perspektiv.....	24
3.1 Arkiv och makt.....	24
3.2 Dekoloniala perspektiv	25
3.2.1 Dekolonialisering som teori.....	26
3.2.2 OTRAS – Andra.....	26
3.2.3 Dekolonialisering och forskning.....	27
4. Resultat.....	31
4.1 Webbplatserna.....	31
4.2 National Archives of Australia	31
4.2.1 Navigering på National Archives of Australia.....	32
4.3 Riksarkivet i Sverige	38
4.3.1 Navigering på Riksarkivet	38
5. Analys och diskussion	44
5.1 Tillgänglighet och åtkomst.....	44
5.2 Kontext.....	46
5.3 Perspektiv.....	49
5.4 Avslutande kommentarer	52
6. Vidare forskning.....	54
Referenser	55

1. Inledning

Nuet är ingen isolerad ö av tillfälligheter utan en länk i en lång, lång kedja.

Sametinget 2023

Att vår nutid är skapat av händelser, personer och marker som hänger ihop på olika sätt kanske många kan vara överens om. Att arkiven förvaltar en del av dessa ”tillfälligheter” kan många nog också vara överens om. Citatet är taget ur en artikel skriven den 24:e maj, där Sametinget skriver att de vill ha större ansvar över förvaltning och förmedling av det samiska kulturarvet. Idag är det i praktiken flera andra svenska myndigheter som förvaltar det (Sametinget 2023).

Samtidigt, i en annan del av världen, firas *National Reconciliation Week* mellan 27:e maj och 3:e juni. Varje år uppmärksammas historiskt avgörande händelser för att öka medvetenheten och kunskapen kring de politiska besluten då aboriginer och torresundsöbor fick ökade juridiska rättigheter eller markrättigheter inom den stat som fråntagit dem dessa.

Två världsdelar och olika urfolksgrupper. Historierna är inte desamma, men det båda delar är den traditionella kunskapen om de länder som idag kallas Sverige och Australien. Denna historia är inte vanligtvis den vi får se i det offentliga rummet och inte heller får vi ofta se representanter från grupperna eller höra deras röster i offentliga institutioner. Frågor kring vilka röster som finns eller inte finns är ett brett diskussionsämne även inom arkivvetenskapen. Därtill beskrivs ofta arkiven som institutioner som tjänat intressen som inte nödvändigtvis varit folkets utan snarare de styrande eliterna och majoritetsgrupper. Vilken plats i arkiven har olika minoriteter (Ridener 2009)?

Nationalarkiven representerar mycket i ett land, och bevarar mycket material, men många gånger har de – precis som de stater de existerar i – inte gjort upp med sin koloniala historia och den roll de har i denna (Berger 2013; Barrowcliffe 2021). När vi nu inträder 2000-talets andra decennium har även de virtuella arkiven blivit fokus för dessa diskussioner. Frågan om representation eller inkludering följer med även till arkivens internetplattformar.

I en arkivkontext där material om och av minoriteter inte har varit prioritet för arkivinstitutionerna, och där mycket av materialet skapats i andra institutioner

såsom socialtjänst eller polis (Olansky 2015) eller helt enkelt av ett majoritetssamhälle där det inte inkluderas perspektiv från minoriteterna själva (Jakobsson 2020), är det fundamentalt att undersöka även arkivinstitutionernas webbplatser. Förmedling och tillhandahållande sker delvis genom internet. Webbplatser kan ge en bild av hur arkivmaterial används av arkiven själva för att försöka nå ut till forskare eller allmänhet. Dessa kan synliggöra medvetna eller omedvetna diskrimineringsbeteenden, eller – det motsatta – att göra en arkivinstitution, till en god representant för ett brett historienarrativ.

I denna studie är det just de officiella webbplatserna för Australiens och Sveriges nationalarkiv som undersöks. För att bryta mot strukturer av förtryck behöver också kunskapssynen förändras. Denna uppsats är ett försök att belysa frågan om urfolk och arkivförmedling utifrån ett grundantagande att nationalarkiv är en del av de strukturer som traditionellt förtryckt och koloniserat urfolk. Därför används ett dekoloniserande perspektiv i sökandet efter andra sätt att förmedla och ge plats åt urfolkens historia.

1.1 Syfte och frågeställningar

I den här uppsatsen kommer två olika webbplatser att undersökas. Den ena är Riksarkivet i Sveriges webbplats och den andra är National Archives of Australias webbplats. Webbplatserna innehåller dels material som är ihopsatt i pedagogiskt utåtriktade syften, dels digitiserat material från arkivsamlingarna. Fokus kommer att ligga på respektive länders urfolk och vilken plats de har på hemsidorna. Inom avgränsningarna för studien kommer resultat av material presenteras och en analys göras utifrån Cooks (2001; 2005; 2013; Schwartz & Cook 2002) teoretiseringar om arkiv och makt, samt dekoloniala perspektiv och tankar.

Syftet med detta arbete är att, genom att undersöka två nationalarkivs webbplatser, synliggöra på vilka sätt urfolk finns med på hemsidorna. Med hjälp av ett komparativt synliggörande kan reflektioner göras gällande hur arkiven förhåller sig till frågor om urfolk. Uppsatsen syftar också till att uppmuntra arkivarier i allmänhet att reflektera över hur materialet de lägger upp på sina webbplatser har valts ut och hur det presenteras.

För att nå syftet har två frågeställningar ringats in inför undersökningen av webbplatserna:

- Vilka skillnader och likheter finns mellan två olika nationalarkivs webbplatser avseende presentation eller representation av det publicerade materialet relaterat till urfolk?
- På vilket sätt kan teorier om arkiv och makt samt dekoloniala perspektiv bidra till en fördjupad förståelse och problematisering av ovanstående fråga?

1.2 Bakgrund

I detta avsnitt kommer historik om urfolk i Sverige och Australien kort presenteras och även hur benämningen urfolk används i denna uppsats. Även en redogörelse för de arkivaliska grunder som anses kopplade till syftet och som utgjort del av förundersökningen sammanfattas härnäst.

Att just Australien och Sveriges nationalarkiv används är resultat av ett förarbete där flera länders nationalarkivs webbplatser överblickats. Det som avgjorde valet av dessa två är att utbildningen inom vilken denna uppsats skrivs till största del är baserad på en svensk arkivkontext. Australien i sin tur valdes på grund av att den i pilotstudien tydligt sticker ut med sitt arbete kring urfolk.

1.2.1 Urfolk

Enligt FN:s Permanenta Forum för urfolk (UNPFII) finns över 370 miljoner människor i över 70 länder som har språk, kultur och institutioner som skiljer sig från de länder de bor i. Urfolk och stamfolk är främst de som själva identifierar sig som tillhörande en urfolksgrupp och som härstammar från folk som bott på en viss geografisk punkt långt innan det blev koloniserat och etablerat som stat med nya gränser och styren som satt sig över de redan existerande (UNPFII). I detta avsnitt sammanfattas fakta och historia om urfolk i Australien respektive Sverige.

1.2.1.1 Aboriginer och Torresundsöbor

Aboriginer och torresundsöbor är två olika grupper, men bland dem finns över 250 olika språkgrupper som är spridda över hela Australiens kontinent och de över 200 Torresundsöarna som ligger mellan nordliga delen av kontinenten och Nya Guinea. Det uppskattas att aboriginer och torresundsöbor bott på området i cirka 60 000 år. År 2016 beräknades endast 3,3 procent av befolkningen tillhöra någon av grupperna (AIATSIS). I slutet av 1700-talet började Storbritannien använda landet som en koloni dit de skickade fångar och så småningom växte kolonin och landet började exploateras ännu mer, på bekostnad av urfolkets liv (AWM 2021).

1.2.1.2 Samer

Samer är främst bosatta i Sápmi, som sträcker sig ungefär från norra hälften av Sverige och Norge, till norra Finland och ryska Kolahalvön. Det beräknas finnas mellan 70 000 och 135 000 samer idag. Det finns olika språk bland samerna och även deras traditionella bosättningar och livsuppehälle, såsom renskötsel eller fiske, skiljer sig åt. Koloniseringshistorien i det här området skiljer sig åt från land till land, men gemensamt är de rasbiologiska aktiviteter som förts vilket lett till diskriminering och fråntagande av rättigheter, samt en assimilationspolitik som förminskat samers kultur. Rätten till sin mark och sina språk är några av de gemensamma kamper som samerna för (FN). Samer har levt ett seminomadiskt liv och spår från bebyggelse i området har hittats sedan upp till 10 000 år tillbaka. Det finns spår av interaktion mellan dem och andra folk, som vikingar till exempel, men i det glesbefolkade Sápmi var dem majoritet. Även om koloniseringen av Sápmi och samer inte skedde via massakrer, som i andra delar av världen, så har de stater som etablerat sig på deras marker – Sverige, Finland, Norge, Ryssland – systematiskt exploaterat området och folket (Sametinget 2018).

1.2.2 Definitioner och begrepp

I denna studie kommer främst ordet *urfolk* användas för att skriva om aboriginer, torresundsöbor, samer eller andra grupper. Ibland används de specifika namnen och vid några tillfällen har det engelska begreppet *First Australians* eller *First Nations* letat sig in, då kontexten tillåter det.

Det är svårt att bestämma sig för enbart en definition eller benämning av det generella ordet *urfolk* eftersom det tenderar att klumpa ihop befolkningar som skiljer sig från varandra (Smith 2012). På engelska finns fler varianter att använda beroende på sammanhanget, och bland texterna som använts för denna studie återfinns bland annat orden: *Indigenous (peoples)*, *First Peoples*, *Native Peoples*, *First Nations*. I svenska texter hittas ömsom ordet *urfolk* och ömsom ordet *ursprungsfolk*, även inom samma texter. *Urfolk* är det begrepp som används officiellt, till exempel för att benämna FN:s deklARATIONER och konventioner eller andra lagar men även *ursprungsfolk* används. Dock inte *urbefolkning* eller *ursprungsbefolkning* då befolkning ”kan flyttas och hör inte självklart ihop med ett visst geografiskt område” (Sametinget 2022) och rätten att bebo sina marker är ju en av de stora kamperna som urfolk för världen över.

De flesta urfolksgrupper har egna termer som de använt för att benämna sig själva (Smith 2012). I de fall det är möjligt, har dessa använts i denna studie, exempelvis när det kommer till *aboriginer*, *torresundsöbor* eller *samer*. Även i deras fall finns ännu mer specifika benämningar, men dessa används inte i denna studie.

Vidare finns termer genom vilka olika urfolksgrupper blivit benämnda men av utomstående och ibland på nedsättande sätt. Ibland har ordet tagits tillbaka av grupperna, för att politisera sig och betona att de skiljer sig från majoritetssamhället. Detta är exemplet med termen *Black Australia* som används i aktivistiska sammanhang av aboriginer (Smith 2012). Så är inte fallet för andra benämningar på samer som idag anses olämpliga och nedsättande (Rádío Sápmi 2017). Dock bör aviseras att i denna studie förekommer ordet ”lapp” ibland i citat och inom citationstecken, när det föregår en exemplifiering om språkbruk på Riksarkivets webbplats som ska analyseras just på grund av dess användning.

1.2.3 Arkivens roll

Beroende på hur man räknar finns det mellan 193 och 204 självbestämmande stater eller territorium i världen som har nationella arkivinstitutioner (Rydén 2023). Att arkiv är kopplat till makt är något som går långt tillbaka i tiden, men det är först i övergången till det postmoderna paradigmet som detta har problematiserats och tagit plats i forskning (Ridener 2009). De nationella arkiven har sedan 1800-talet ansetts vara representanter för nationens minne och varit nationsbyggande projekt tillsammans med museum och bibliotek. Det nationella narrativet som skapats av institutionerna har haft syftet att förstärka en nationell identitet och att legitimera en modern nationsstat. I synnerhet har koloniala makter använt arkiv för att stärka sina berättelser (Rydén 2023; Berger 2013).

För över tjugo år sedan påpekade arkivteoretikern Terry Cook att det finns en förnekelse från arkiven och arkivarier att erkänna sin maktposition och reflektera över den kontext varifrån det mottagna eller insamlade arkivmaterialet skapas (Schwartz & Cook 2002). Arkiv är än idag en spegling av ett samhälle som präglas av maktförhållanden. Detta skriver bland annat Michelle Caswell om i sina texter om arkiv och minoriteter. Minoritetsgruppers verklighet finns ibland inte alls nedtecknad, eller så framgår inte gruppernas egna perspektiv i och kring den dokumentation som finns (Caswell 2014). Trots att historiker och forskare alltmer öppnar sig för gränsöverskridande och postmoderna studier som inte alltid följer myter om en nationell identitet, så används de nationella arkivens samlingar och

dokument i högsta grad som källor (Berger 2013). Dessa källor speglar, som Caswell (2014) menar, inte alla delar av historien.

Arkiven själva anser sig fortfarande vara legitimerade kulturarvsförmedlare, forskningsinstitutioner och vara en del i utvecklingen av den intellektuella och kulturella sfären (Persson 2020; Ullstad 2014). Förvisso finns en internationell trend av att vilja prioritera tillhandahållande och förmedling till en bredare allmänhet, med övertygelsen om att det är en viktig byggsten för samhället och dess identitet (Martínez-Cardama & Palacios 2022). Dock har detta kollektiva minne som arkiven försöker bidra med ofta med nationsstaten att göra (ibid) vilket tenderar att spegla ett majoritetsperspektiv.

Så å ena sidan försöker arkiven locka till sig ny publik genom utökad tillgängliggörande verksamhet eftersom den ses som en del av ett demokratiarbete. I detta arbete har många nationalarkiv skapat en webbplats. Å andra sidan kan man fråga sig vilken karaktär webbplatserna har. Visst finns övertygelsen om att man måste nå ut, som författarna ovan konstaterar. Men, vad vill de nå ut med? Vad syns på startsidan? Vilket innehåll kan man hitta på webbplatserna? Det som återfinns på ett arkivs hemsida återspeglar ett urval som medvetet eller omedvetet gjorts. Urvalet i sin nya kontext skapar i sin tur ett narrativ, antingen om en del av historien, eller om arkivinstitutionen (Skott 2014). Om arkivet och arkivarierna då inte erkänner den maktposition som de enligt Schwartz & Cook (2002) har, kan man inte heller ifrågasätta varifrån det kollektiva minnets skapande hittar sitt fundament.

1.2.4 Historisk exkludering

När Schwartz & Cook (2002) problematiserar den makt arkiven har, vare sig de vet om det eller inte, menar han att det sätt som finns för att ifrågasätta och dekonstruera arkivens makt är att arkivarier utforskar vilka de saknade rösterna är så att de kan lyftas fram och variera historieskrivningen och på så sätt minska marginalisering. Det finns vissa grupper som generellt sett anses varit marginaliserade från samhället på olika sätt. Det kan vara på grund av olika faktorer, men det som är gemensamt är begränsat deltagande i avgörande samhällsprocesser och olika sätt av diskriminering eller exkludering från dominerande grupper (ibid.). I Sverige finns enligt Diskrimineringslagen (2008:567) sju diskrimineringsgrunder: Kön, könsidentitet, etnisk tillhörighet, religion, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder.

Koloniala makter var effektiva i sina hierarkiska kategoriseringar av samhällsgrupper och i de territorium som erövrades blev de människorna som först levde där ofta våldsamt behandlade, i de fall de inte blev massakrerade. Flera sekel senare kan man säga att detta lever kvar på olika sätt och därför antogs år 2007 ett erkännande av FN:s generalförsamling i en deklaration om urfolks rättigheter (UNDRIP 2007). I denna deklaration uttrycks bland annat i följande citat det bekymrande faktum att urfolk historiskt sett varit utsatta:

Concerned that indigenous peoples have suffered from historic injustices as a result of, inter alia, their colonization and dispossession of their lands, territories and resources, thus preventing them from exercising, in particular, their right to development in accordance with their own needs and interests.

UNDRIP 2007: 3

Deklarationen nämner förstås inget om arkivens makt. Däremot handlar de två paragraferna i artikel 16 om rätten att etablera egna medier och ha tillgång till alla typer av medier utan diskriminering, samt stater ansvar över att medier – såväl statliga som privata – ska säkerställa full yttrandefrihet och representation (ibid). Trots att ett arkiv i sig inte är synonymt med media eller är en traditionell mediekanal såsom tidningar, tv, radio eller internet, så har de en stark roll i förvaltandet och förmedlandet av information (Skott 2014).

Schwartz & Cook (2002) som talar om historisk exkludering i arkiv bland olika marginaliserade grupper, påpekar också risken med att som institution vilja inkludera dessa utan eftertanke på hur. Just eftersom många grupper historiskt sett blivit utstötta från maktens strukturer kanske de inte vill bli inkluderade idag. De litar inte på majoritetssamhället, utan vill hellre hitta andra forum eller sätt att få sina röster hörda (ibid.).

Rose Barrowcliffe, forskare inom ABM-sektorn i Australien, kallar detta för ”narrative gap” (Barrowcliffe 2021). Hon tar ett exempel från år 2020 då det årliga firandet för *National Reconciliation Week* äger rum, som uppmärksammar försoningsprocessen mellan urfolk och icke-urfolk i Australien. Detta år sammanföll med *Black Lives Matters*-protesterna som också var några av de största och organiserade i Australiens urfolks historia. Barrowcliffe kritiserar flera ABM-institutioner för att uppmärksamma den ena men inte den andra, trots att de hör samman båda två i och med de orättvisor som Australiens urfolk får utstå. Hon jämför med COVID och hur arkiven arbetade då och pekar på att när det kommer till många frågor så lyfter arkiven historiska orättvisor som ligger långt bak i tiden och som på sätt och vis inte är diskuterbara inom institutionen, men backar när det gäller orättvisor som är mer aktuella. Barrowcliffes artikel fokuserar på statligt eller

kommunalt finansierade arkiv, men specifikt på deras sociala medier. Hon ger olika exempel på varför detta *narrative gap* kan ske och som en arkivarie eller institution inte alltid rör över (resurser till exempel). Men Barrowcliffe ger exempel på hur man som arkiv kan jobba med att stänga denna narrativa lucka. Det kan ske genom samarbeten, insamling eller publicering av arkivmaterial som är relevant för frågan (Barrowcliffe 2021). Det Barrowcliffe ger är konkreta exempel på arkivens makt och möjlighet att påverka.

1.2.3 Arkiv och förmedling

Ett av arkivens uppdrag är tillgängliggörande och förmedling och arkivens pedagogiska och publika verksamhet har generellt utökats och tenderar att fortsätta göra det, som vi konstaterat tidigare. Ett sätt att göra detta är via digitisering och publik tillgång till samlingar via webbsidor. Enligt historikern Fredrik Skott (2014), som skriver om kulturarv och digitalisering, är internet ”ett självklart forum för kunskapsförmedling” och en del av demokratiseringen av arkiv. Många arkiv har idag en webbplats med digitaliserat material och även sociala medier där de publicerar både sitt material och annan information. Vidare menar Skott att denna publicering inte enbart är en förmedling av vad som finns utan också, genom sitt urval, producerar ett innehåll som i sin tur bidrar till skapandet av kulturarv (ibid.).

Då arkivvärlden delvis förflyttats till ett virtuellt rum skapas fler möjligheter att presentera och tillgängliggöra arkivmaterial. I det virtuella finns mer plats och möjligheter än på ett papper eller ett magasin och genom internet får fler användare tillgång till de tjänster eller det kulturarv som är kopplade till dokument. Många arkiv har en tillhörande webbplats som ger besökaren möjlighet att komma åt både digitaliserat källmaterial och material som utarbetats av arkivinstitutionerna för att förmedlas i mer lättillgänglig form. Det kan ske exempelvis i form av digitala utställningar, magasin, film och annat. När sådant material förmedlas skapas oundvikligen ett narrativ som Skott (2014) skriver. Webbplatserna blir ett av arkivens fönster ut mot det publika. Man kan dra slutsatsen att det som återfinns på ett arkivs hemsida återspeglar ett urval som medvetet eller omedvetet gjorts. Ett slags narrativ antingen av en del av historien, eller av arkivinstitutionen.

1.3 Tidigare forskning

Då denna studies definitioner av urfolk tar avstamp i *Deklarationen om urfolks rättigheter* (UNDRIP 2007) blir det även en avgränsning för redogörelsen av tidigare forskning kring ämnet.

1.3.1 Nationalarkiv på webben

Vad gäller nationalarkiv och deras webbplatser finns en del undersökningar med olika ingångar. I Patrik Perssons (2020) masteruppsats *Historia i original – legitimitet och historiesyn på Riksarkivets webbplats*, görs en diskursiv analys över hur Riksarkivet vill framstå. Persson kommer fram till en delad bild av webbplatsen, där Riksarkivet å ena sidan framställer sig som bärare av den officiella historien och lägger upp material som många gånger utgår från ”stora män”, men å andra sidan gör ett försök att berätta ”vanliga” människors historia och flytta fokus från den styrande eliten. Persson studerar på en generell nivå och analyserar inte hur urfolk eller andra minoriteter representeras. Vidare nämner han att arkiven gärna framhäver sin egna kunskap (ibid).

Detta går hand i hand med Henrik Ullstads studie om Riksarkivets facebookside som ”kompetenta institutioner som har kontroll över sina samlingar – eller i vart fall koll på när de inte har det – och besitter möjligheterna att tolka och förstå de samma” (Ullstad 2014: 64). Ullstad undersöker facebooksidor och jämför i någon mån med andra sociala medier, men inte webbplatsen. Fler studier går att hitta som undersöker sociala medier än studier om de officiella hemsidorna som nationalarkiven har. Till exempel undersöker Albin Nygren i sin masteruppsats från år 2019 *Inte bara en jakt på likes. En undersökning av Riksarkivets hantering av Instagram*, hur Riksarkivet jobbar med sociala medier och hur de reflekterar kring dem. Över lag är forskning om nationalarkiv och deras webbplatser ganska knapp.

De internationella studier som berör nationalarkivs webbplatser följer de ovanstående frågeställningarna, om hur de vill framstå. Exempelvis har Reine Rydén (2023) nyligen gjort en kvantitativ undersökning över världens nationalarkiv och deras självpresentation på sina webbsidor. Här lyfts olika perspektiv på arkiv och minne och en textanalys används för att tolka nationalarkivens intentioner.

En del av undersökningarna är inriktade på webbplatsernas användare, som till exempel Amalia Más Bleda och Celia Chaín Navarros studie från år 2009 om *Webs and national archives users: the case of Arquivo Nacional de Torre do Tombo* (Portugal), eller masteruppsatsen från år 2013 om tre nationalarkivs digitala lärmiljöer, av Elise Ankersen och Emma Nordstrand, där de undersöker tre olika länders nationalarkiv och deras webbplatser i relation till arkivpedagogernas arbete med skolor.

1.3.2 Minoriteter i arkiv

Om nationalarkiv utger sig för att vara en av de statliga institutionerna som ska upprätthålla demokrati och skapa kulturarv, då blir frågan om representation relevant. Arkiv har den långa traditionen av att samla och organisera information som är tänkt att bevaras för all framtid. Hit vänder sig historieskrivare för att pussla ihop fragment från det förflutna och skapa berättelser för nutiden. Dessa berättelser används för olika syften och Michelle Caswell, som forskat om arkivens roll och representation av marginaliserade grupper, skriver att det behövs kompetenta arkivarier, teknologi samt historiska och administrativa kunskaper för att fylla avsaknaden av osynliga röster i arkiven (*archival absence*) (Caswell 2014).

If archives are to be true and meaningful reflections of the diversity of society instead of distorted funhouse mirrors that magnify privilege, then they must dispense with antiquated notions of whose history counts and make deliberate efforts to collect voices that have been marginalized by the mainstream.

Caswell 2014: 26

Att inte finnas med i historieskrivningen, eller förminska, förlöjligas och vara ständigt underrepresenterad, är ett sätt att exkludera. Arkiv och arkivarier har denna utmaning att ta sig an (ibid.). Som vi konstaterat tidigare är urfolk historiskt sett och även i vår samtid en grupp vars perspektiv vi sällan får ta del av i mediakanaler.

I en masteruppsats i arkivvetenskap från år 2015, *Vems minne är bevarat?*, gör Ida Olniansky en innehållsanalys över hur minoriteten romer representeras i svenskt arkivmaterial. Hon kommer fram till att de mestadels nämns i negativa termer och att de på många sätt är exkluderade från svenska arkiv. Dessutom beskrivs arkivmaterial som är skapat eller bevarat av romer endast i 2 procent av fallen i negativa ordalag, i kontrast till 96 procent när materialet är bevarat av majoritetskulturen.

En annan sida av myntet är hur dokument skapade av minoritetsgrupper själva kan osynliggöras i ordning och förteckning av material, vilket på så sätt leder till att en del av historieskrivningen uteblir. I en studie som gjordes i Norge, där man sökte efter dokument relaterade till folkgrupperna samer och kväner, blev man överraskad av upptäckten att det fanns mycket mer material än vad man förväntat sig. Dessutom var det på gruppernas egna språk. Forskaren som arbetade med arkivprojektet, Kaisa Maliniemi, visar med sin studie att man också ska vara försiktig med att anta att en minoritetsgrupps röster inte finns (Maliniemi 2009). Assimilationsprocesserna som ägde rum i Norge – likt andra delar av världen – är en kolonisationsstrategi som sipprar in i samhällets byggstenar. Detta kan leda till att både arkivarier och personer från gruppen inte är medvetna om allt material som

finns. I detta specifika fall hittades i Norge över 250 dokument som förvarades oförtecknat och oordnat utan tydlig struktur. Representationen var osynliggjord på grund av förutfattade meningar om att dokument på andra språk inte kunde vara offentliga handlingar eller innehålla information relevant för forskning (ibid.).

1.3.3 Minoriteter i arkiv på webben

Webbplatser speglar arkivens ansats till representation och inkludering av och för medborgare. Vad innebär det att synas eller inte synas, och vad syns var och hur? Det finns en avsändare och det finns en mottagare. Och det finns framför allt en kontext där mottagaren befinner sig, och där materialet en gång skapats. Det blir då svårt att tala om neutralitet eftersom alla arkivdokument som finns är färgade av sin tid och sina arkivbildare (Cook 2001, 2005). Att tänka att det arkiv som presenteras på nätet skulle vara neutralt blir i praktiken att reproducera gamla sociala mönster menar Martha Nell Smith (2012) i en artikel om temat synlighet och exkludering i digitala arkiv. Nell Smith skriver att trots att verktyget – i detta fall internet – kan möjliggöra för mer öppenhet och transparens, är det avhängigt kunskapsramar inom vilken den skapats. Mediet kan alltså inte frikopplas från den strukturen inom vilket det byggt upp (ibid.). I förhållande till urfolk skulle arkiven i så fall reproducera koloniala mönster på sina webbplatser om de inte vore uppmärksamma med hur materialet framställs. Det går även att göra en parallell till arkivteoretikerna Bowker & Star (1999) som talar om infrastruktur och hur den blir ett allt mindre transparent system ju mer avancerad och vedertagen den blir:

Systems of classification (and of standardization) form a juncture of social organization, moral order, and layers of technical integration. Each subsystem inherits, increasingly as it scales up, the inertia of the installed base of systems that have come before. Infrastructures are never transparent for everyone, and their workability as they scale up becomes increasingly complex.

Bowker & Star 1999: 33

Det finns däremot försök till att skapa tillgänglighet via webben, och när det kommer till urfolk så ger litteraturvetaren Siobhan Senior exempel på olika sätt att arbeta med digitisering av urfolks kultur. Senior (2014) skriver om hur arbetssättet utgår från ett levande folk och ett levande kulturarv som finns hos urfolk i form av foton, tidningar, brev och muntlig historia och som motsäger den bild av urfolk som något utdöende och statiskt som fastnat i tiden medan den moderna världen växer vidare. Författaren tar upp fördelar och utmaningar med att digitisera arkivmaterial och göra det tillgängligt på internet. Likt andra författare som studerat frågan kring minoriteter och arkiv på nätet måste man fundera på frågor som: vad vill gruppen ska bli publikt, kan man garantera eller undvika att materialet utnyttjas på ett nedsättande sätt, vart ska materialet bevaras - är det i arkivet eller hos skaparna och

ägarna av materialet, hur kan man kontextualisera en grupps historia av att vara förtryckta och samtidigt inte reproducera denna bild så att det blir det enda som identifierar eller definierar gruppen (Senier 2014, Moravec 2017, Nakata 2012). Alla verkar vara ense om att deltagande av representanter för grupperna själva är av vikt för att nyansera och ge en bred bild av sig själva, något som annars tenderar att inte göras.

2. Metod och material

Detta är en kvalitativ studie av två arkiv som studeras genom textanalys. En kvalitativ forskning där två fallstudier gjorts kan inte med säkerhet användas i generaliserande syfte. Viss generaliserbarhet kan eventuellt skönjas när resultaten analyseras i komparation med tidigare forskning och teori, samt diskutera likheter och olikheter av olika fall (Ahrne & Svensson 2011). Dock utgår inte undersökningen från någon hypotes, så att överföra resultaten till nationalarkivs webbplatser generellt är inte syftet med uppsatsen.

2.1 Pilotstudie

Innan undersökningen påbörjades gjordes en pilotstudie där en bred genomgång av webbplatserna gjordes. Inte enbart pedagogiskt och tematiserat material – vilket är det som främst används som material – undersöktes utan även om det via webbplatserna går att få tillgång till digitiserat arkivmaterial från databaserna i respektive arkiv, om det går att utläsa vilken typ av innehåll det är eller hur etiska perspektiv hafts i åtanke vid publicering eller tillgängliggörande. Sökningar på webbplatsens sökmotor och i nationalarkivens databaser gjordes för att få en blyxtbelysning över vad som dyker upp. Under detta moment användes flera sökord på flera språk, bland annat: *urfolk*, *first peoples*, *indígenas*, etcetera. Men ganska snart valdes detta bort ur studien då det skulle kräva i första hand en kvantitativ studie av förekomsten av relaterade metadata, för att sedan analysera hur relevant den var och vilken del av den som skulle undersökas (Olniansky 2015). Det låg alltså för långt bort från intresseområdet som lutar mer åt utåtriktad verksamhet och nationalhistoriska narrativ snarare än åt representation i arkivdokument.

2.2 Textanalys

En textanalys är lämplig för denna sortens studie eftersom den ger möjlighet att undersöka materialets begreppsanvändning, narrativ och symbolik och utläsa ämnet genom att ställa analysfrågor till texterna. Även material utöver det som är i textform inkluderas, till exempel bilder, videomaterial eller digitiserat material från arkiven (Ahrne & Svensson 2011). Då teorierna som används utgår från olika maktperspektiv kommer textanalysen att ha en kritisk ansats. En del av materialet utanför avgränsningen har också valts ut för att stötta och komplettera den kritiska ansatsen genom en diskursanalys.

Webbplatsernas material undersöktes på ett strukturerat sätt, sida för sida, och med hjälp av analysfrågor enligt Ahrne & Svenssons (2011: 146-147) modell:

- Vart på sidan ligger materialet? Kommer man fram till materialet via startsidan eller via andra länkar?
- Vilket språk är materialet på?
- Problematiserar landets koloniala historia i relation till materialet?
- Finns varningar och liknande (avseende t. ex. språkbruk, historisk kontext m.m.)?
- Kan man se om det skapats av urfolk? Eller kan man få urfolks perspektiv genom att gå igenom materialet?

Dessa frågor har orienterat processen som leder till resultat och analys. Som grund för ovanstående frågor ligger några av de punkter som tas upp i ett arbete inom ABM-sektorn som utformades i samband med *Deklarationen om urfolks rättigheter* (UNDRIP 2007). Protokollet som arbetades fram beskrivs och refereras till i en artikel av Delva & Adams (2016), *Archival Ethics and Indigenous Justice: conflict or coexistence?*. Punkterna som följer ger alltså en inramning till analysfrågorna:

- Consider the potential impact of worldwide digital access to resources once only available onsite at the collecting institution. Will the information be presented with sufficient context?

[...]

- Inform patrons, at the request of a community, of potentially offensive content prior to use by adding a notice to descriptive tools or items such as “The [tribal name] finds information in this work inaccurate or disrespectful. To learn more contact”

[...]

- Add explanations of derogatory words to original titles (e.g., [title created by xxxx in xxxx year]) or remove offensive terms from original titles and provide substitute language (e.g., replace “squaw” or “buck” with [woman] or [man]).

First Archivists Circle 2007: 10-13

Genom att ställa frågor till texten med ovanstående punkter i ryggen, kan ledtrådar hittas som ger svar på till exempel tydliga utestängningspraktiker eller mer subtila vi-och-dom-förhållanden, eller inkluderande och deltagande. Vidare kan man avläsa om arkiven gör tematiken till en rättighetsfråga och kopplar till kolonialism eller om det är ett tema bland andra, eller hur arkivinstitutionerna berättar om teman om (eller med) urfolk. Svaren på analysfrågorna kopplas till teorin och ger förhoppningsvis ett resultat och en följande diskussion som kan bidra med ett perspektiv gällande webbplatser, publikt material och urfolk.

Inför val av metod var det främst två metoder som vägdes mot varandra: textanalys och kritisk diskursanalys. En kritisk diskursanalys hade varit passande eftersom den ofta används inom humaniora och har en maktkritisk ingång (Ahrne & Svensson 2011). Dock valdes den metoden bort som huvudmetod eftersom det avgränsade materialet var för begränsat och spretigt, vilket i sin tur gjorde att reliabiliteten inte ansågs vara tillräcklig. Däremot har en del material som inte ingår i den tematiska avgränsningen använts för resultat och analys som komplement till den huvudsakliga textanalysen. Detta har gjorts för att kunna ge en mer nyanserad bild av webbplatsen. För detta material har en diskursanalys med kritisk ansats kopplad till dekoloniala perspektiv använts.

2.2.1 Avgränsning

Avgränsningen kom till genom en sorts mättnad efter att i pilotstudien utfört observationer fritt, förutsättningslöst och kartlagt området i enlighet med Cocq & Liliequists (2022) rekommendationer för digitala fältarbeten. Genom det sättet att navigera uppstod behovet av att skapa specifika och systematiska processer för att dokumentera. Det kan vara svårt i ett digitalt fältarbete att hitta en avgränsning eftersom man på webbplatser enkelt rör sig mellan sidorna och de sällan har en slutpunkt där man kan säga att man observerat klart en fråga (ibid.). Det utmynnade i undersökningen av och avgränsningen till enbart material som var tematiserat enligt ämnet urfolk, vilket kommer att problematiseras längre fram.

2.2.2 Metodkritik

Det är inte helt okomplicerat att välja ovan förklarade avgränsning att dra slutsatser från. Detta på grund av att tematiserat material som beskrivs genom bilder och ord vilka vanligtvis relateras till urfolk, riskerar att reproducera uppfattningen om att urfolk är en enhetlig grupp. Tidigare i denna text har hänvisning till UNDRIP (2007) gjorts, eftersom där urfolks utsatthet historiskt och i nutid lyfts. Det anses nödvändigt att generellt ringa in urfolk som grupper för att upplysa och arbeta för urfolks rättigheter. Men i en liten studie som denna riskerar situationen att förenklas och som Bylund & Sehlin McNeil (2022) skriver, kanske man enbart ser gruppen som en ”sårbar grupp” och missar helheten.

Om forskning ständigt utgår från att exempelvis urfolk [...] är sårbara och antar anledningar för varför det är så, riskerar forskningen då inte att reproducera asymmetriska maktstrukturer?

Bylund & Sehlin McNeil 2022: 86

Bylund och Sehlin (2022) skriver även om urfolksforskning eller urfolksmetodologier (*indigenous research*) som sker tillsammans med deltagande

från urfolksgrupper och för att utöka kunskap som är relevant för urfolk. De presenterar ett utdrag ur forskningsprinciper hämtade från urfolksforskning som man kan arbeta efter. Där står bland annat att urfolksperspektiv bör sättas i fokus, och att forskningen ska vara relevant för de grupper den berör. Här tas också upp att etiska principer bör vara en överenskommelse med eventuella deltagare, samt att forskningen helst ska vara från ett dekoloniserande perspektiv. Tabellen presenteras nedan (Bild 1). Men att just denna studie skulle ingå i det fält som kallas urfolksforskning uppnås inte eftersom undersökningen inte sker tillsammans med urfolk och ingen berörd grupp har inför studien blivit tillfrågad om det är relevanta forskningsfrågor (ibid.). Däremot aspirerar texten att vara transparent och trovärdig nog för att kunna bli ifrågasatt och kritiserad, och till att bidra med reflektioner kring hur nationalarkiv arbetar utåtriktat med frågan.

TABELL 5.1

<i>Forskningsprincip</i>	<i>Litteratur, se exempelvis</i>
Att sätta urfolks frågor och perspektiv i fokus.	Smith 1999; 2012; 2021; Kovach 2010; Wilson 2008; Nakata 2007; Porsanger 2004; Denzin, Lincoln & Smith 2008.
Forskning som är relevant för de grupper den berör.	Samma som ovan.
De tre R:n - Respekt, Reciprocitet och Relationer.	Reid & Taylor 2011; Archibald 2008.
Flexibilitet	Dean 2010; Foley 2018.
Att utföra forskning där alla deltagare, även forskaren, upplever sig trygga. (Bin-Sallik kallar detta "Cultural Safety")	Bin-Sallik 2003; Fernando och Bennett 2019.
Forskningsetik som både följer standardiserade forskningsetiska regler och som inkluderar och engagerar urfolks etiska principer. (Marsh kallar detta "Agreed Protocols")	Marsh 2010; Lowe m.fl. 2019.
Forskning som är kritisk och emancipatorisk och utgår från ett dekoloniserande perspektiv är att föredra framför koloniserande eller extraktiva. (Sehlin MacNeil och Marsh kallar detta "Decolonising Standpoint")	Sehlin MacNeil & Marsh 2015.

Bild 1

Bylund & Sehlin (2022: 88)

2.2 Etiska aspekter

I denna undersökning görs inga intervjuer. Allt material som används är offentligt och man behöver egentligen inte konsultera någon för användningen. Forskningen kommer inte att beskriva hur någon varit eller är, utan hur bilden av en eller flera grupper utmålas. Däremot används vägleds undersökningen av de etiska forskningsprinciperna som utarbetats av GIDA (*The Global Indigenous Data Alliance*), ett nätverk som startade 2019 efter ett arbete om datasuveränitet inom ramen för *Deklarationen om urfolks rättigheter* (UNDRIP 2007). Dessa har koppling till FAIR-principer. FAIR står för *Findable, Accessible, Interoperable, Reusable* och har arbetats fram som forskningsprinciper att följa när man arbetar med öppna data inom den akademiska världen. De syftar på att göra forskningsdata mer tillgängliga. Men GIDA bygger på med verktyget CARE som tar hänsyn till maktstrukturer, historiska kontexter och sociala strukturer. Genom CARE – som står för *Collective Benefit, Authority to Control, Responsibility, Ethics* – är det möjligt att inom denna undersökning ta ställning till om den data som samlas in går i enlighet med principerna vilka strävar efter att resultaten leder till att urfolksgrupperna gagnas av användningen och skapandet av data, att de ska kunna äga och styra datan i enlighet med sina värderingar och på så sätt kunna arbeta för rättvisa och minska eventuella skador som öppen data skulle kunna orsaka (Carroll et al. 2020: 5; Ulfsparre 2022). Se Bild 2.

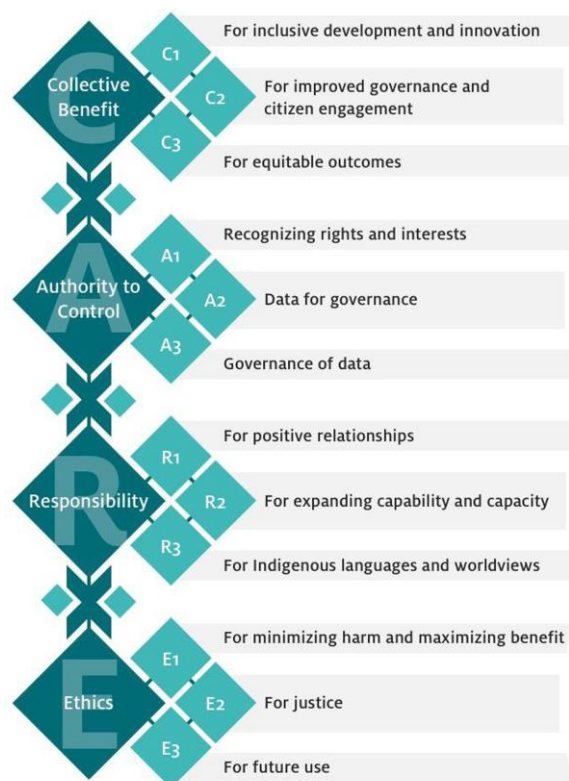

Bild 2

Carroll et al. 2020: 5

Som nämnts i underkapitlet Metodkritik (2.2.2) skriver Bylund och Sehlin McNeil (2022) att det finns en risk när man forskar på ämnen som berör urfolk att man reproducerar en bild som inte nödvändigtvis gynnar dem. Det är därför bättre att utgå från perspektiv som är skapade av den gruppen som forskningen berör till just den situation eller fråga som behandlas (ibid.). De etiska aspekterna som presenterats ovan går alltså inte riktigt ihop med denna studie eftersom ingen urfolksgrupp konsulterats angående hur relevant det är för gruppen och för vem kunskapen produceras. Det är även diskuterbart om det är önskvärt utifrån minoritetsgruppers perspektiv att nationalarkiv ska berätta deras historia, kategorisera och indexera den eller tillgängliggöra deras dokument på digitala och publika plattformar (Olniansky 2015). Men inför ställningstagandet om att ändå studera urfolks närvaro på webbplatser, och med risken att missa viktiga perspektiv, fullgörs ändå denna studie med tillit till att litteraturen som används ska leda vägen för att inte stigmatisera eller objektifiera grupperna.

2.3 Tillvägagångssätt

En genomgång på exakt allt material som finns på hemsidorna är inte möjlig för denna studie och det vore i så fall lämpligt med en kvantitativ studie som analyserar förekomsten av dokument. För att dokumentera ett digitalt fältarbete rekommenderas att använda skärmdumpar som exemplifierar observationerna (Cocq & Liliequist 2022). Dessutom kan onlinefältet vara flyktigt och föränderligt (ibid.). Vidare underlättar skärmdumparna i denna specifika undersökning att skilja på vilka webbsidor texten syftar på.

Ovan nämnda författare påpekar att man ”inte [ska] samla mer material än vad som behövs för att besvara forskningsfrågan” (Cocq & Liliequist 2022: 199). Så för att så systematiskt som möjligt hitta och gå igenom det material som är tematiserat påbörjades en genomgång av de länkar som finns överst på webbplatserna och som liknar varandra i båda fallen. Väl inne i dessa länkar har klickandet gått vidare tills det blir uppenbart att det under de avsnitt där man befinner sig inte finns något relevant material, eller tills länkarna tar en till samma sidor som initialt. Det vill säga att klickandet tar en tillbaka till de avsnitt som redan besökts fast via andra länkar. På en hemsida finns ofta flera vägar för att komma fram till samma information.

Klickandet utgår från de fasta rubriker som finns på startsidorna. (Bild 2, Bild 3). Bild 5 visar de länkar i gula fält som även dem är fasta och har undersökts (Bild 5).

Detsamma har gjorts då det tydligt funnits uppspaltade eller kategoriserade länkar på någon annan sida av webbplatsen.

På startsidorna finns även länkar med bild centralt på sidan. I anslutning till dessa finns ofta text och datum vilket gör att det blir tydligt att detta rör sig om nyare teman. (Bild 4 och Bild 5). På Sveriges Riksarkivs webbplats finns ingen rubrik för det nypublicerade, men det utmärker sig från de uppspaltade länkarna genom att det förutom en beskrivande länk också har en bild och en text kopplat till materialet. På Australiens nationalarkivs webbplats ges åtkomst till (samma och olika) samlingar från flera håll. I många fall sker det genom uppdaterade tematiska nyheter på startsidan under rubriken *Contemporary conversations and intriguing stories*, som till exempel på internationella kvinnodagen den 8 mars (Bild 4).

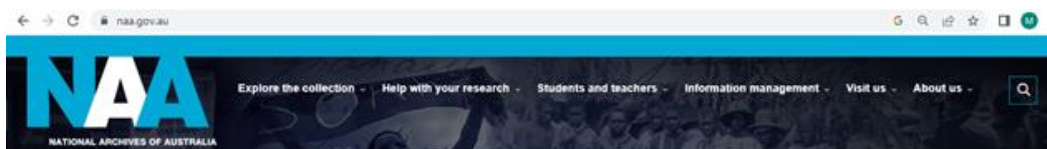

Bild 2

Bild 3

Bild 4

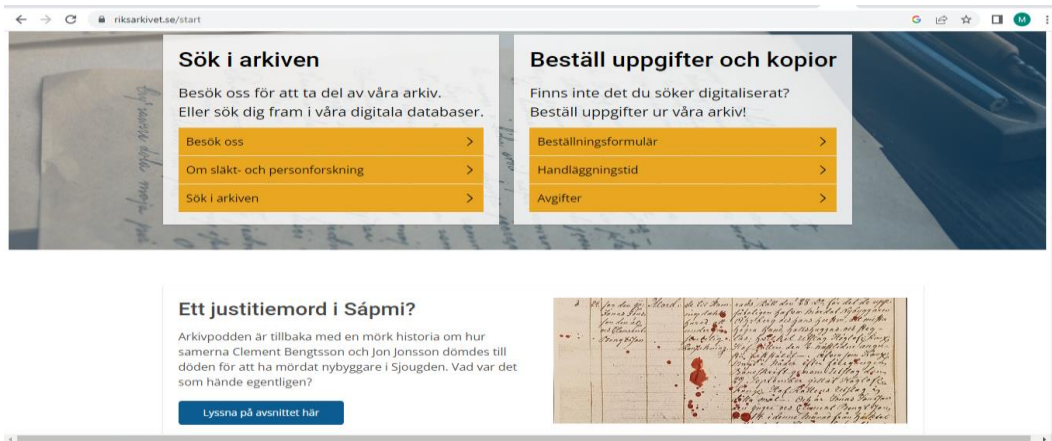

Bild 5

I Resultatet i kapitel 4 kommer varje webbplats att presenteras separat och mer detaljerat.

3. Teoretiska perspektiv

För att analysera webbplatserna i denna studie kommer teorier om arkiv och makt att användas som utgångspunkt. Med inspiration från dekoloniserande studier görs också en ansats att använda dessa perspektiv som komplement till den specifika frågan om urfolk.

3.1 Arkiv och makt

Som konstaterats i bakgrundsavsnittet (1.2.3) innehar arkivinstitutioner en stor portion makt i det samhälle inom vilka de verkar. Det finns många aspekter på detta. En av dem är att arkivdokument uppstår och skapas enligt de informationsbehov och värderingar som de som har makt har. Vare sig det är staten, kyrkan, företag, familjer eller individer upprätthålls arkiv för syften som bland annat att validera och bevisa (Schwartz & Cook 2002).

Om den makt som finns inneboende i en arkivinstitution inte ses över kan det i bästa fall skapa vilseledande information, och i värsta fall vara farligt. Om maktförhållanden i stället erkänns kan en arkivinstitution skapa rum för ifrågasättande och transparenta dialoger och på så vis ta ansvar (Schwartz & Cook 2002). Det är inte heller enbart arkivinstitutioner som anser att de själva är legitima informationsbärare av historien. Även många användare delar den uppfattningen om arkiven (ibid.). Därför kan det bli problematiskt om en arkivarie i arbetet med värdering, beskrivning eller utåtriktat arbete inte undersöker i vilken kontext ett dokument blivit till och vad som kan ha påverkat dess innehåll innan de kom in till arkivet. Ett exempel på detta är Ciaran Traces undersökning (2002) om hur dokumentationen i polisregister blir till. Även hon menar att dokumenten måste ses i den sociala och kulturella kontext de skapas, och ger exempel på hur handlingar (*records*) inte enbart är tekniska produkter tillhörande polisarbetet. De skapas också med syfte att ha en effekt på domstolsprocesser och därmed påverka människors beteenden, eller upprätthålla förhållanden mellan parter, skydda sig själv, spara tid, och så vidare. Man socialiseras in i hur man skapar ett dokument och kan därför vara mer eller mindre medveten om vad man lägger in i det (Trace 2002).

Det Trace pekar på är ett exempel på den makt som kan skapas via handlingar och dokument. All information som produceras och dokumenteras görs av någon eller några människor. Det som sedan väljs ut för att arkiveras (*appraisal*) görs ibland

av dokumentskaparna själva och ibland av arkivarier. Hur dessa dokument sedan används är också beslut som är bundna till den situation som råder i samhället och den eller de personer som tillgängliggör dokumenten (Trace 2002). Neutralitet är därför inte möjlig (Schwartz & Cook 2002). Arkivarier måste vara medvetna om detta faktum. De måste även känna till verksamheterna de verkar inom för att kunna ifrågasätta legitimiteten eller partiskheten av dokumenten (Trace 2002). På detta vis kan man arbeta för att arkivens makt ska användas medvetet för att skapa andra tolkningar av det material som finns eller inte finns.

Det hela sammanfattas av Schwartz och Cooks (2002) reflektioner i *Archives, records and power: The making of modern memory*. De skriver att när arkivarier värderar, beskriver eller arbetar utåtriktat bör de söka efter de röster som saknas. Annars kommer i princip ”de mäktigas röst” (ibid: 17) vara det som det ges plats åt. Samtidigt får arkivarierna akta sig för att tro att de borde rädda någon marginaliserad grupp eller individ från historisk exkludering, för kanske de inte vill bli räddade. I synnerhet inte av en institution som fram tills nyligen medverkat till marginaliseringen. Författarna menar att arkivarier behöver fundera mycket kring detta men inte känna sig handlingsförlamade för ”they can only welcome and respect the 'Other', and try to tell through appraisal and description and outreach as full a story as possible” (Schwartz & Cook 2002: 17). En lyhörd arkivarie som har vetskapen om komplexiteten i frågor om marginalisering och maktförhållanden kommer alltså alltid befinna sig i detta dilemma (ibid.).

I ovan nämnda citat finns begreppet *Other* inom citationstecken, vilket används mycket inom olika postmoderna teorier. Detta kommer att beskrivas närmare i avsnitt 3.2.1. men inom ramen för dekoloniala perspektiv.

3.2 Dekoloniala perspektiv

Ovanstående tankar om arkiv och makt diskuteras mycket av den generation arkivteoretiker som analyserar det paradigm som kallas postmodernt och som ifrågasätter möjliga maktförhållanden relaterade till arkiv (Cook 2001; 2013). Även postkoloniala studier har varit fundamentala för att öppna och ifrågasätta maktförhållanden. Mer specifikt de dominanta narrativen om hur tredje världen representeras i västs diskurser. Numer talas alltmer om dekoloniala studier och även om det inte går att sätta sätta likhetstecken mellan de båda perspektiven, är de kopplade till varandra genom sina ansatser att lyfta maktförhållanden relaterade till det europeiska kolonialistiska arvet (Bhambra 2014).

3.2.1 Dekolonialisering som teori

Postkolonial teori uppstod från diasporan av intellektuella från Mellanöstern och Nordafrika medan dekolonial teori kommer från Latinamerika. Båda är kopplade till den europeiska kolonisationen, men den förstnämnda refererar till 1800- och 1900-talen, medan den sistnämnda alluderar till slutet av 1400-talet då europeer ville erövra det som kom att kallas Amerika (Bhambra 2014). Begreppet postkolonial är en vedertagen teori inom universitetsvärlden. Dekolonialitet är inte ett strikt akademiskt område men används ändå inom akademiska studier (Mignolo 2007).

En av de tänkarna inom dekoloniala metodologier, Linda Tuhiwai Smith, förklarar dekoloniala perspektiv i relation till forskning. Hon menar att det handlar om att sätta skapandet av kunskap i en geografisk kontext och sträva efter ett skapande av nya tankesätt, språkbruk och praktiker som inte kommer från föreställningen om att västs idéer är de enda som är rationella nog att förklara samhällen, människor och verkligheten (Smith 2012). Ett dekolonialt perspektiv söker dekonstruera föreställningar om att Europa står för modernitet och att allt som inte är europeiskt eller västligt har stannat i tiden. Man söker också konstruera nya världsbilder. I likhet med de arkivteoretiker som nämnts hittills i denna uppsats – som hävdar att arkiv existerar inom ramar – betonar ett dekolonialt perspektiv att de ramarna kan se ut på andra sätt (ibid.).

Mignolo och Walsh (2018) ger en överblick av dekoloniala koncept och menar att dekolonialisering inte bara är en teori utan en praxis som är relaterad till ett annorlunda (i relation till det normerande) kunskapande. Ett dekolonialt perspektiv är att göra upp med kolonialt påtvingade praktiker och idévärldar som i princip tagit över alla områden. Att göra motstånd och tänka på andra sätt än de gängse är därför enda vägen att hitta andra sätt ut ur koloniala definitioner. Meningen med praxis och teori är att ta oss “beyond centrality of academia and its subjects, contexts and confines” (Mignolo & Walsh 2018: 28). Författarna hävdar att detta motstånd inte handlar om att sätta sig emot sakernas tillstånd utan arbeta *för* andra och annorlunda sätt att förhålla sig till kunskap. Begreppet *andra/annan* blir centralt.

3.2.2 Otras – Andra

Dekolonisering är ett begrepp som får luft under vingarna i Latinamerika under 1990-talet då Spanien firade Columbus 500-årsdag och ankomst år 1492 till vad han trodde var Indien. Just begreppet *andra (otra)* är återkommande i dekoloniala

perspektiv (Míguez Passada 2020). Att lyfta och ge värde åt *andra* sanningar är att gå in i och använda ett dekolonialt perspektiv.

El giro decolonial es la apertura y la libertad del pensamiento y de formas de vida-otras (economías-otras, teorías políticas-otras); la limpieza de la colonialidad del ser y del saber; el desprendimiento de la retórica de la modernidad [...] articulado en la retórica de la democracia.¹

Mignolo 2007, s. 30-31

Ordet “otra” med dess böjningar (*otro/s, otra/s, otre/s*) är ett nyckelord i dekoloniala perspektiv, som syftar åt att – precis som Mignolo (2007) skriver ovan – ge vikt åt andra möjliga tolkningar eller konstruktioner av världsbilden. Till skillnad från en ”andrefiering” och beskrivningar *om* ”den andra” är användningen av ”otra” en utgångspunkt som erkänner den annorlunda referensramen och dess subjekt (Míguez Passada 2020) och strävar efter att inte bara ifrågasätta rådande maktförhållanden utan även förändra dem (Mignolo 2007). Dessa maktförhållanden anses utgå från Europas kolonisering av territorium i Latinamerika och den förödelse det innebar då – för 500 år sedan – och hur det håller i sig än idag (Mignolo & Walsh 2018).

3.2.3 Dekolonialisering och forskning

Smith (2012) beskriver hur forskning i sig är ett koncept som är ofrånkopplat kolonialism. Hon menar att forskning inte är en oskyldig akademisk uppgift utan pågår inom politiska och sociala ramar som historiskt sett inte gynnat urfolk: “The term ‘research’ is inextricably linked to European imperialism and colonialism.” (Smith 2012: 1).

Whose research is it? Who owns it? Whose interests does it serve? Who will benefit from it? Who has designed its questions and framed its scope? Who will carry it out? Who will write it up? How will its results be disseminated?

Smith 2012: 10

Kontexten inom vilken forskningen görs är uppbyggd av koloniala makter och den kunskap som växt fram inom dess ramar. Forskning har gjorts utifrån forskarnas intresse och sällan haft i åtanke den kunskap som urfolk skapar. Grupper som blivit forskade på har ofta skrutinerats utan att få vara medskapare av kunskapsprocessen och därmed den akademiska världsbilden. På så vis har forskning varit en del av den koloniala praktiken där ett majoritetssamhälle ställer sig över ett annat – som dessutom ofta uppfattas som ociviliserat eller som fastnat i tiden (Smith 2012; Verdesio 2014).

¹ *Egen översättning*: Den dekoloniala vändningen är en öppning av, och frihet för andra sätt att tänka och andra sätt och sätt att leva (andra ekonomier, andra politiska teorier), en rensning av den koloniala tillvaron och kunskapen, ett avståndstagande från modernitetens retorik [...], som uttrycks i retoriken om demokratin.

Smith (2012) talar även om ett kulturellt arkiv som vi inte kommer ifrån. Det finns inbäddat i generationer av traditionsöverföring i form av klassificeringar, definitioner, praxis och tolkningar av verkligheten. Eftersom detta sker både explicit och implicit blir det svårt att upptäcka att vi bär på detta. Att forska om urfolk kan då bli ett upprätthållande av det koloniala kulturella arkivet på det sätt att man vill främja någon sorts kunskapsutveckling. Från ett urfolksperspektiv anses detta inte alltid vara kunskapsutveckling utan stöjd av information och kunskap som används för att gynna de som forskar i det. Ett litet men konkret exempel på detta är den inställning som forskarna Bojs och Sjölund har i boken *Svenskarna och deras fäder* från 2016:

En del nutida samer ogillar när dagens DNA-forskare försöker komma med nya insikter om deras rötter. Andra välkomnar den nya tekniken, och vill gärna använda DNA-test för att få veta mer om sin egen bakgrund. Vi har respekt för båda ståndpunkterna. Men vi tror inte att kunskap i längden går att hålla tillbaka. Därför har vi valt att samarbeta med personer med samisk bakgrund som själva har velat testa sig.

Bojs & Sjölund, "Svenskarna och deras fäder", 2016, s. 83

I citatet kan man se att författarna talar om samer, DNA-forskare, insikter och kunskap. Det finns ett tydligt ställningstagande att det är den nya tekniken som kommer att hjälpa samer att veta mer om sin egen bakgrund och därmed skapa ny kunskap. Att det finns annan kunskap som hålls tillbaka, eller att samer historiskt varit utsatta för forskning inom rasbiologiska ramar som varit förödande för dem, verkar inte finnas i forskarnas världssyn. Det insinueras dessutom i detta citat att en del samer är bakåtsträvande i och med att de inte gillar det "nya".

En annan aspekt av forskning och historieskrivning är att ett av kolonisationens arv är att det skrivna ordet väger tyngst. Så samtidigt som landområden gavs nya namn och togs ifrån urfolk som förvisades eller dödades, skrevs historien som vi kan läsa om idag (Smith 2012). Att andra sätt att arkivera och förmedla kunskap, såsom muntlig information, tecken och symboler, knutar (quipus)² och så vidare antingen förbjöds, stals eller förstördes och definieras som berättelser, sagor eller helt enkelt inte anses vara relevanta för historiebilden gör att det skrivna språket blir ännu en faktor som dekoloniseringsperspektiv vill komma åt. Som Smith skriver handlar historien för urfolk inte bara om att få saker rätt på papper – "truth" – för det kommer inte ändra på faktum att man marginaliserats och ännu inte kunnat

² Quipu är ett sofistikerat system av knutar på trådar som lagrar och kommunicerar information om bland annat räkenskaper, militär och religiös organisering, kalender och mer. Det användes i tusentals år av äldre kulturer i Anderna, bland annat Inkafolket (Cronin 2020).

förvandla historien till ”rättvisa” (Smith 2012: 35). Hon skriver att historieskrivning förvisso är viktigt för urfolk, men främst om den syftar till att förändra de omständigheter urfolk lever i, på grund av kolonialismens framgång och den hävdade modernitetens hegemoni. Standardformat kan vara effektiva men utesluter allt som inte passar in i dem och är därför bara en del av historien. Enligt henne är det ”on the international scene [...] extremely rare and unusual when indigenous accounts are accepted and acknowledged as valid interpretations of what has taken place” (Smith (2012: 36). Författaren, som talar från ett urfolksperspektiv – då hon själv tillhör ett av maorifolken – anser ändå att det är nödvändigt att urfolk berättar sin historia och försöker ta plats inom etablerade institutioner, som en stark och konkret form av motstånd.

Viktigt att åter poängtera är ju att urfolk inte en enhetlig grupp som enbart lever utanför det ”moderna” samhällets ramar. Smith (2012) och Verdesio (2014) menar, att urfolk ofta framställs som en grupp som är fast i tiden och vars traditioner inte går ihop med moderniteten. När detta görs blir kunskapsskapandet mycket enkelt ett vi-och-dom. Berättarrösten i historienarrativet kommer från nuet, men är sällan en av ”de andra”. Därav förpassas urfolk till dåtiden och så även deras kunskap. Vidare har studier visat att nationalarkiv gärna framhäver sin egen kunskap och framställer sig som bärare av kulturarv och institutioner som främjar intellektuell och kulturell utveckling (Martínez Cardama 2022, Persson 2020). Dessa arkivinstitutioner, som anser sig vara bärare av någon sorts officiell historia, gör det inte sällan utifrån ett perspektiv som anses vara utifrån modernitetens perspektiv (Míguez Passada 2020).

Men trots att historiker alltmer ifrågasätter den historia som skapats inom de kolonialt framväxta ramarna, så är det onekligen så att det material som finns i nationalarkiven kommer fortsätta användas som forskningsunderlag (Berger 2013). I nationalarkiven finns mängder av material och historiska dokument som berör grupperna och som berättar något. Då vi konstaterat att nationalarkiv gärna framställer sig som kulturarvsbärare och referenser till den officiella historieskrivningen uppstår konflikten med att det material som historiskt sett samlats in från urfolk är producerat i koloniala kontexter och sällan av urfolk eller utifrån urfolks perspektiv.

Eller så tror man att detta är sakernas tillstånd, men kan plötsligt upptäcka dokument som visar på annat. I exemplet från Norge och de över 200 dokument som var skrivna på både samiska och kvänska, fanns en *annan* historia. En historia

där det samiska och kvänska språket var lika accepterat som det norska för att skapa offentliga och administrativa handlingar, men där arkivarierna inte ordnat och förtecknat dem (Maliniemi 2009). Genom arkivforskning som söker efter *andra* möjliga historier växer en *annan* kunskap fram och banar väg för *andra* historietolkningar. ”Sujetos otros, ideologías otras” som Míguez Passada (2020: 33) skriver.

Forskningskritik från ett dekolonialt perspektiv inkluderar denna undersökning också. Trots att fokus inte ligger på studier om urfolk, utan urfolk på webbplatser, finns en risk att analysen görs utifrån en ram där ett ”vi-och-dom” befästs genom att tolka materialet ur ett akademiskt och västerländskt perspektiv.

4. Resultat

Internationellt sett börjar det bli alltmer prioriterat med tillgänglighet och förmedling så att nationalarkiven kan garantera en mer demokratisk åtkomst (Martínez Cardama 2022). I ljuset av detta blir det relevant att tala om nationalarkivens utåtriktade verksamhet, varav en av dem är de digitala plattformarna. I detta kapitel kommer det redogöras för hur de två undersökta nationalarkivens webbplatser ser ut och vad som finns avseende urfolk inom avgränsningarna för denna studie.

4.1 Webbplatserna

Nationalarkivens webbplatser är till skillnad från sociala medier mer statiska i den mening att de inte uppdateras med synligt nytt material lika ofta. Kanaler som instagram, twitter eller facebook (som alla hemsidor har) uppdateras i princip varje vecka eller oftare. Med tanke på att sociala medier kan hålla sig mer à jour med vad som händer i omvärlden är förväntningarna från besökarna förmodligen inte samma som för de besökare som går in på hemsidorna. Kanske besökarna på sociala medier inte heller är desamma som de som besöker hemsidorna. Att analysera skillnaderna mellan de båda medierna är inte del av denna studie, men att påpeka skillnaden i innehållets aktualitet och utåtriktade karaktär kan ge en bild av hemsidorna som en helhet.

4.2 National Archives of Australia

Det som utmärker Australiens webbplats vad gäller den nationella bilden de vill ge av sig själva är att det längst ner på varje sida finns ett erkännande (*acknowledgement of country*). Här nämns inte aboriginer eller torressundsöbor direkt, och inte heller staten. Det skrivs om folk och kulturer i plural och deras (*their*) äldre. Se Bild 6.

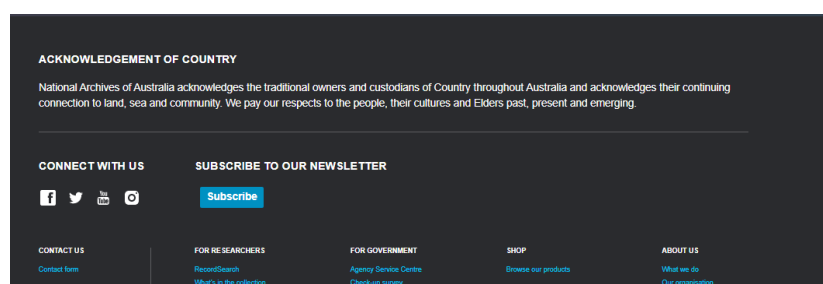

Bild 6

4.2.1 Navigering på National Archives of Australia

Som det beskrivits i metoden har en ordning för navigeringen på webbplatserna gjorts, där de fasta länkarna (se Bild 7) varit prioritet för att söka efter tematiserat material relaterat till urfolk. I andra hand har uppdaterade publiceringar på startsidan undersökts. Nedan ges en kort beskrivning över de resultat som är relevanta för undersökningen. I kursivt står rubriken på länken följd av en beskrivning av det som hittas där.

Bild 7

4.2.1.1 Explore the collection

När man klickat in sig i denna flik kommer det ganska snabbt upp en varning om stötande innehåll. Denna går inte att missa på grund av dess position på sidan men också för att den har en orange varningssymbol (se bild 8). Texten är riktad till aboriginer och torresundöbor och förklarar också att innehållet inte nödvändigtvis speglar arkivets åsikter samt att det i många fall finns tillhörande förklarande historiska kontexter.

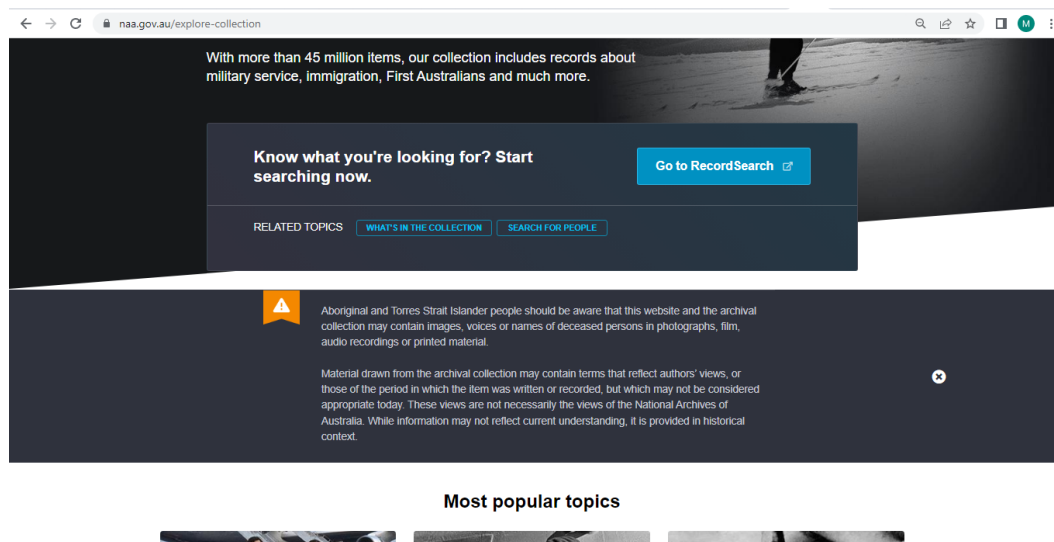

Bild 8

Som tidigare nämnts, i avsnittet om avgränsning, bygger forskningsresultaten på tematiserat material som publicerats på sidan, men inte de digitiserade dokument som går att hitta via databaserna. Därför undersöktes på denna sidan *Most popular topics* och mer specifikt den länk som leder till temat *First Australians* (se Bild 9).

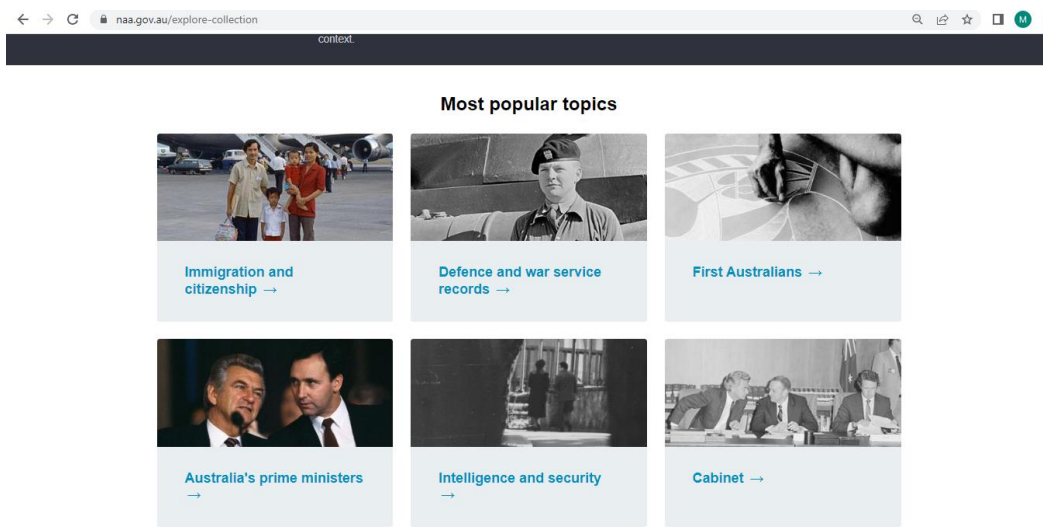

Bild 9

Bakom temat *First Australians* finns vägar vidare till *Record search*, precis som på Bild 8, där man kan komma till nationalarkivets databas. Det går att få hjälp med hur man som användare påbörjar sin sökning. Besökaren blir orienterad i hur och var den kan hitta material genom att komma till en sida med bildlänkar för att ta sitt sökande vidare, både inom nationalarkivet och inom andra arkiv och organisationer (se Bild 10).

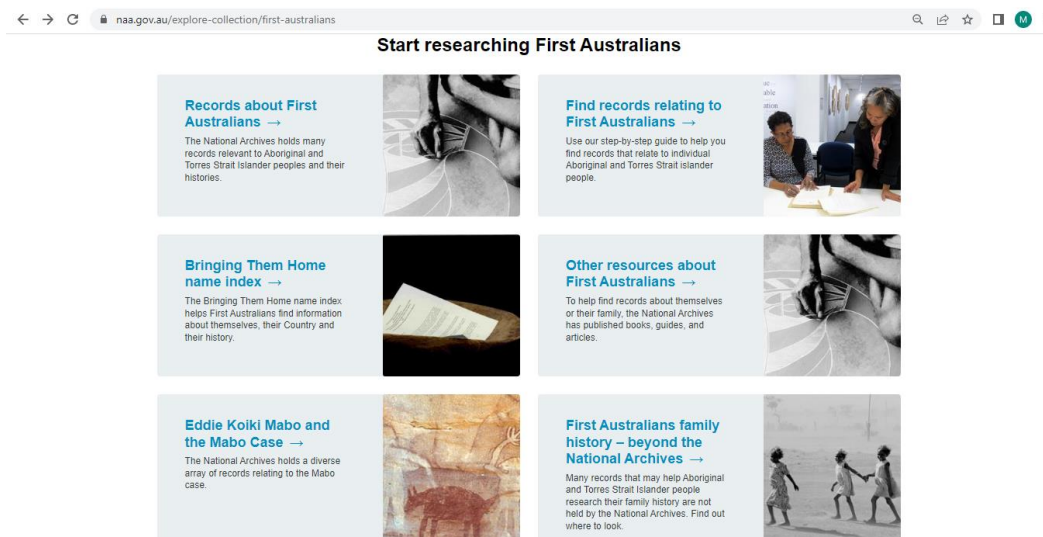

Bild 10

Records about first australians: Här finns en lista med förklaringar på var dokument kan finnas, i vilket sammanhang beroende på årtal eller de administrativa styren som varit förhärskande eller inom vilka andra institutioner de kan finnas bevarade.

Det ger en överblick både över vad som finns och vart man ska vända sig för att söka.

Find records relating to first australians: En sammanfattad steg-för-steg-guide till hur och var dokument kan hittas. Guiden är pedagogisk och enkel. Den har förklaringar och ja-och-nej-frågor som hjälper läsaren vidare för att söka efter rätt material på rätt plats. Ofta hänvisas besökaren till att söka på andra ställen som inte tillhör nationalarkivet, eftersom administrativa system ändrats under årens gång och de arkivansvariga institutionerna med dessa. Följande är exempel ur guiden:

Step 1: Is the National Archives likely to hold relevant records?

Step 2: How do I identify relevant material?

Step 3: How do I look at relevant records?

När man gått igenom dessa steg och resten av den information som orienterar besökaren, finns ytterligare guidning att få under *Find more help here* (se Bild 11).

Bringing them home: Denna sida är skapad av Australiens nationalarkiv för att hjälpa First Australians att hitta information om sig själva, sitt land och sin historia. Det är ett specifikt index med bland annat namn, institutioner eller andra platser där de bott eller registrerats av någon anledning.

Publications and other resources: På denna sida finns länkar och material om sådant som arkivet själv gett ut samt hur och var man kan söka på hemsidan.

First Australians family history – beyond the National Archives: Som titeln indikerar finns under denna sista rubrik hänvisningar och länkar till andra källor utanför nationalarkivet, både på webben och fysiska. Bakom dessa länkar finns, som Bild 11 visar, i sin tur fler orienterande texter och länkar. Se Bild 12 för exempel på dessa.

Eddie Koiki Mabo and the Mabo Case: Bakom den sista bildlänken (se Bild 10) har man lyft fram ett juridiskt domstolsfall som år 1988 blev avgörande i Australiens historia. Fram till dess gällde den doktrin från 1800-talet om ”terra nullius” – alltså att territoriet inte hade någon ägare och därför kunde tas i anspråk av den engelska kronan. Baserat på detta fall, antogs år 1992 en ny lag som gav urfolk vissa rättigheter över de landområden som enligt deras lagar och traditioner tillhört dem.

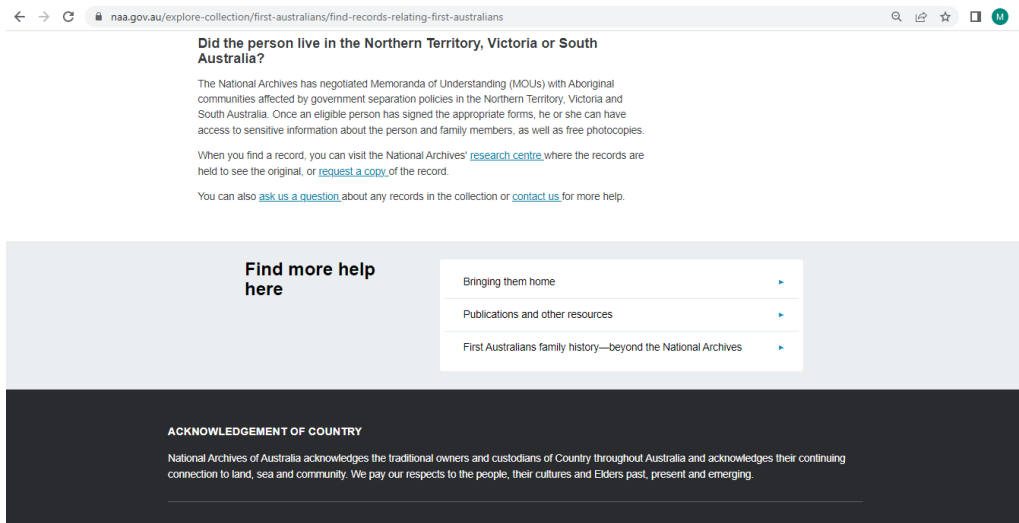

Bild 11

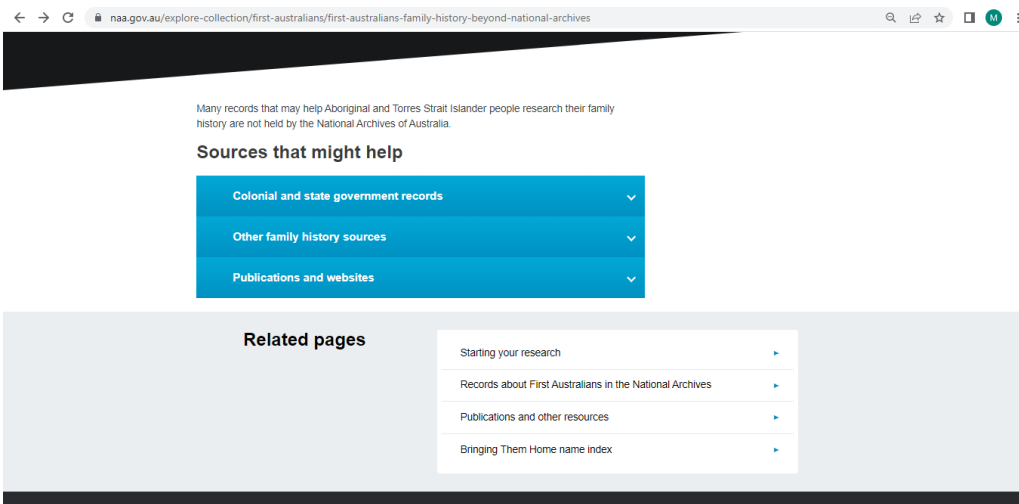

Bild 12

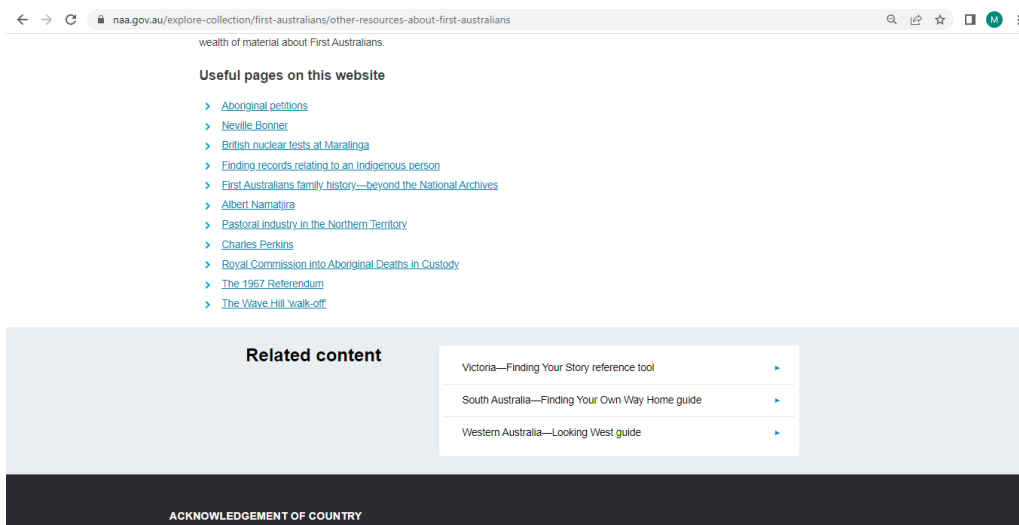

Bild 13

Tillbaka till sidan med alla *First-Australians*-teman (Bild 10) kan man konstatera att många av de länkar som fanns under ovan nämnda rubriker också finns i form av bildlänkar på denna sida. Det vill säga att det går att komma åt relevanta sidor från flera håll och det är gjort så att besökaren inte ska missa någon sida där den eventuellt skulle kunna hitta något relevant. Exempel på detta finns också på Bild 12, där till exempel *Bringing them home* och *Records about First Australians* återkommer.

Att länkar med olika namn leder till samma ställen och att länkar med samma namn går att hitta på olika ställen är återkommande på hemsidan. Det gör att man som besökare ibland slängs fram och tillbaka på hemsidan och det ter sig svårt att missa information som berör temat. När besökaren bekantat sig med rundgången kan den ta sig vidare och söka på relevanta platser den ännu inte besökt.

4.2.1.2 *Student and teachers*

Under denna sektion finns – som på alla andra ställen – olika teman att klicka sig fram bland. Men innan det ges tillgång till länkarna dyker det upp en pop-up-text som täcker innehållet bakom. Det är ännu en varning om eventuellt stötande innehåll (se Bild 14).

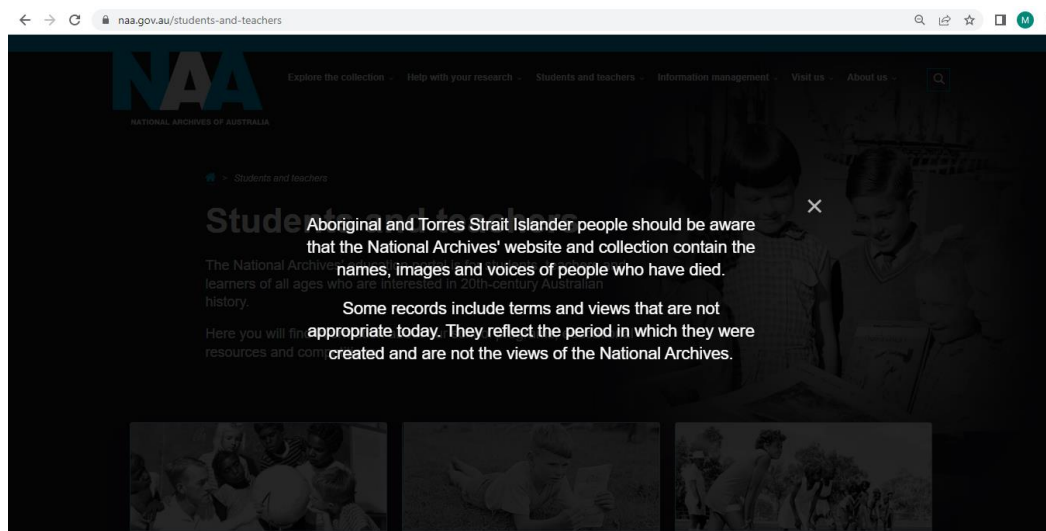

Bild 14

Det tematiska innehållet som går in under avgränsningen för denna studie finns bakom bildlänken *Learning Resources*. Här ges alternativ för hur man pedagogiskt kan arbeta med primärkällor. Därefter finns två bildlänkar:

Learning resource themes: Här spaltas flera teman varav ett är relaterat till *First Australians* (se Bild 15). Man kan klicka sig vidare på länkar som tar en till *culture, arts, history, politics, rights and freedom, sports*. Dessa leder till en sida med fler bildlänkar och teman som är relaterade till ämnet.

Search topics and records: Via denna länk öppnas 121 sidor med olika teman (*topics*), varav det tydligt går associera några av dem till urfolk. Det är ibland texten – ord som *indigenous* eller *colonialism* – och ibland bilderna som associerar till ämnet. Exempelvis hittar man på sidan 121 en bildlänk om Yoingu, vilket är en urfolksgrupp (se Bild 16). Förvisso är detta tydligt, men det finns andra länkar med presentationer där det inte är lika tydligt. Det är inte heller den här studiens syfte att definiera vad som definieras som tillhörande tematiken, utan se vad nationalarkiven själva har inkluderat i tematiken.

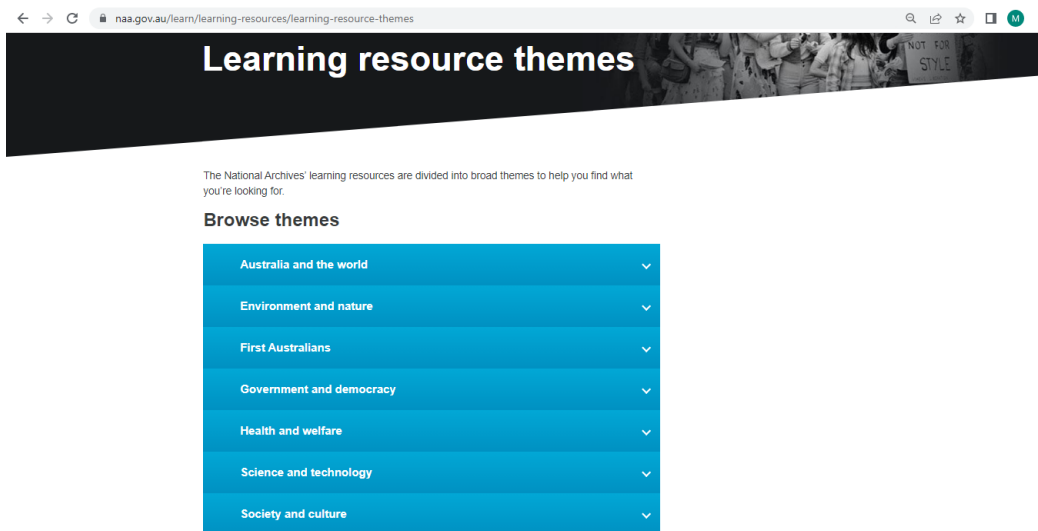

Bild 15

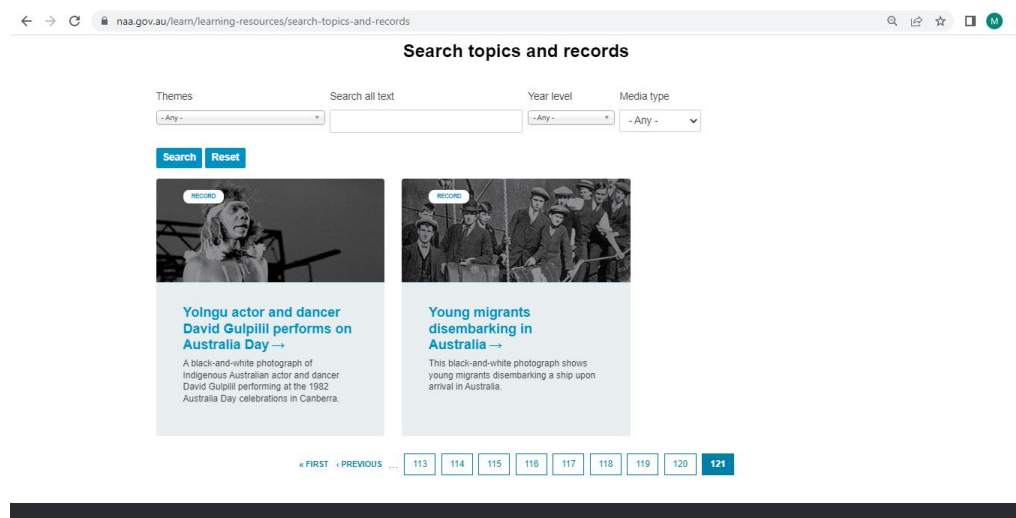

Bild 16

4.3 Riksarkivet i Sverige

Precis som med Australiens webbplats så har undersökningen utgått från de länkar som finns överst på startsidan samt de gulmarkerade posterna (se Bild 17). Av de länkarna längst upp på sidan (se Bild 17) är det enbart en som innehåller tematiserade underlänkarar (se nedan, rubrik 4.3.1.1 *Att använda arkiven*). De andra leder till diverse administrativ information samt sökmöjligheter som även återfinns på startsidan i form av de gula posterna.

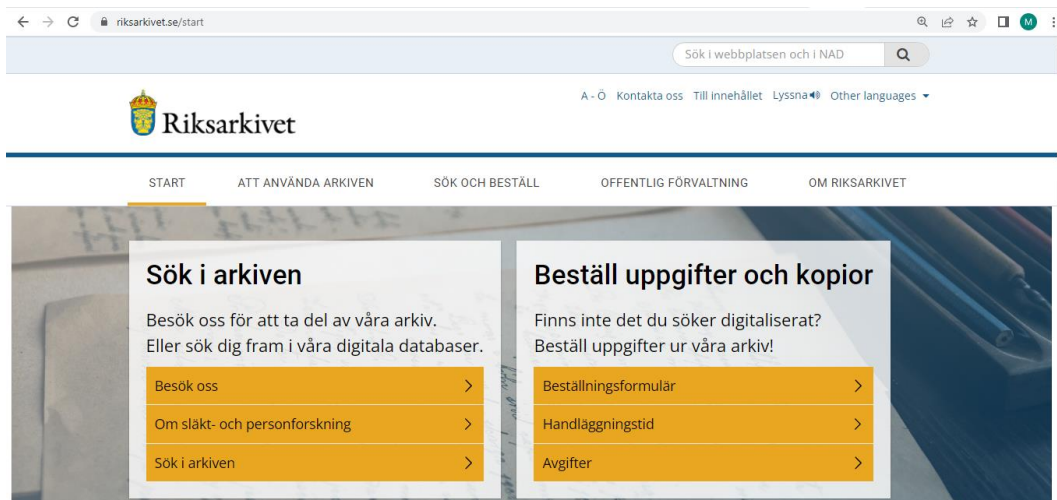

Bild 17

4.3.1 Navigering på Riksarkivet

Från startsidan har klickningarna gått vidare via de länkar som finns i vänsterspalten eller mitt på sidan, i de fall det bedömts relevant att klicka sig vidare där.

4.3.1.1 *Att använda arkiven*

Via länken *Att använda arkiven* kommer en sida med en förklarande text och hänvisningar om hur man fysiskt kan besöka arkivet, att det finns digitaliserat material som går att använda, samt en länk till inspirationsmaterial som leder till olika länkar med teman ur arkivet. På denna sida finns en vänsterspalt med olika rubriker att klicka sig vidare på (se Bild 18). Tematiserat material (vilket är avgränsningen för denna studie) finns under länkarna *Historier ur arkiven* samt *Skola och studier* och det är där man skulle kunna tänkas hitta något om samer.

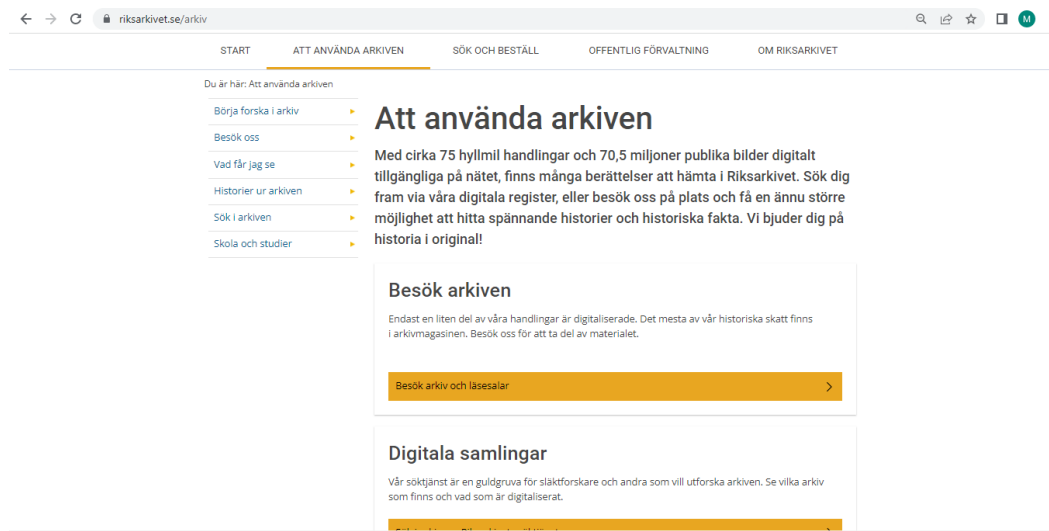

Bild 18

Historier ur arkiven: Här finns ett antal underrubriker i vänsterspalten som har blivit undersökta för att se om något tema om samer finns (se Bild 19).

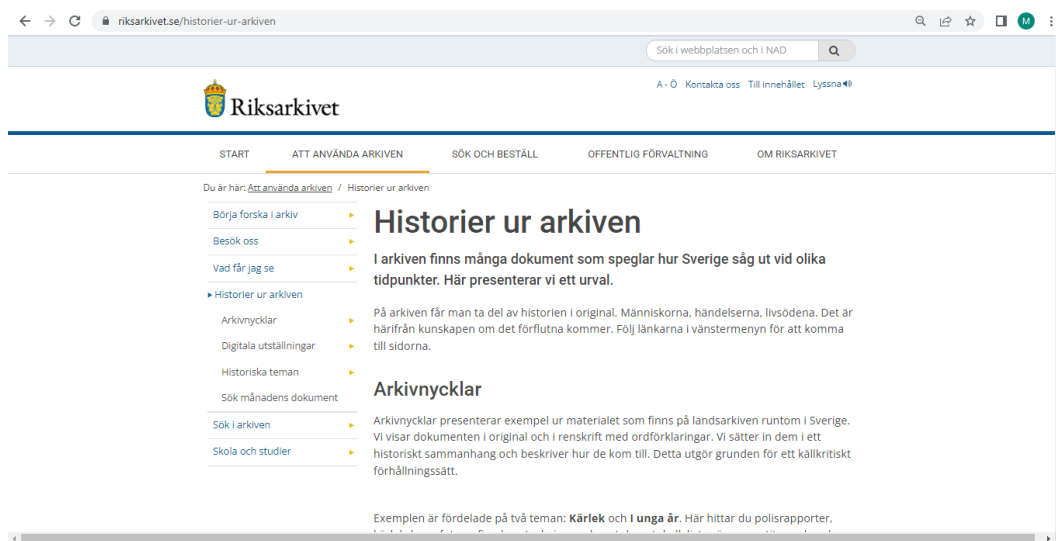

Bild 19

Under länken *Arkivnycklar* finns bland annat länkar till andra webbplatser som tillgängliggör arkivdokument. Här finns länkar, både svenska och utländska, av varierat slag. En del är generella, som till exempel *Gender and work*, och andra är mer specifika, som till exempel *Tidigmoderna konkurser* eller *The proceedings of the Old Bailey (UK)*. Urvalet verkar vara ganska spritt och till synes inte relaterat till varandra eller till något specifikt som nämns (se Bild 20).

Bild 20

Tillbaka till vänsterspaltens länkar under *Historier ur arkiven* (se Bild 19) finns länken *Digitala Utställningar* som visar tre utställningar: Riksarkivet 400 år, Alfred Nobel, Energisparkkampanjen 1970. Vidare under *Historiska teman* kan man få veta mer om följande titlar: Alfred Nobel, Finska kriget, Grundskolan 50 år, Kvinnans rösträtt, TF 250 år, Solskensolympiaden 1912.

Skola och studier: På denna sida återfinns digitalt material via en länk till sidan *Möt källorna* som i sin tur ger olika alternativ: Personöden, Temaingångar till arkiven, Dokumentdetektiv, Arkiv – vad är det?, Skapa historia, Lärarhandledning till Möt Källorna. Inte under någon av dessa finns uttryckligen något om urfolk. En del av detta material kommer likväl att analyseras och diskuteras i kapitel 5.

4.3.1.2 Gula poster

Av de gula alternativen som finns på startsidan är två av dem föremål för analys och diskussion i kapitel 5. Det gäller *Släkt- och personforskning* samt *Sök i arkiven*. Dessa tar besökaren vidare till olika alternativ för sökning (se Bild 21).

Bild 21

Släkt- och personforskning: Det finns inget specifikt om vart samer kan vända sig för släktforskning, såsom det gör på Australiens hemsida (till exempel under *Bringing them home* eller *Records about first australians*).

Sök i arkiven: Två av de gula posterna leder så småningom fram till en sida som heter "Samiskt". Den sidan nås både genom att klicka på *Digitala forskarsalen* och

därefter välja ”Ämnesområde”, samt via *Sök via ämnesområde* (se Bild 22 och Bild 23).

På sidan där det samiska arkivmaterialet som finns på Riksarkivet är samlat finns rubriken ”Vägledning”, som kan liknas vid de sidor på Australiens webbplats som guidar den besökare som tillhör en urfolksgrupp. Det finns ett häfte med information, två videor om hur man hittar samiskt material i arkiven samt en länk till den nya arkivportalen *Nuhotti*. På samma sida finns även rubriker som beskriver vart man kan hitta information som är relaterad till rättsligt, domkapitel, kartor, och så vidare.

Det finns många begrepp på sidan som innehåller ordet ”lapp”. Ordet används konsekvent genom hela första videon, både när dokument benämns och vid ett tillfälle där ett exempel ges på ett dokument: ”ni ser att det gäller också en lapp här” (minut 15.38). Längst upp på sidan (se Bild 22) står en kort förklaring enbart kring ordet, men till skillnad från Australiens nationalarkiv problematiseras inte ordets historia eller dess kontext, och inte heller varnas besökaren om eventuellt stötande innehåll.

I äldre tid och fram till mitten av 1900-talet benämndes sameer som lappar och det är det begreppet som återfinns i de äldre källorna.

Riksarkivet 2023

Längre ner på sidan kommer ännu en kort kontextualisering av ordet, då Riksarkivets rekommendation är att använda det som sökord för att hitta till samiska rättsliga ärenden. Se Bild 23 under rubriken ”Konseljakter”.

För att hitta till de samiska ärendena skriv i sökrutan: *lapp*. Du får då träff på alla ord där ordet lapp förekommer. Ordet lapp användes istället för same fram till mitten av 1900-talet.

Riksarkivet 2023

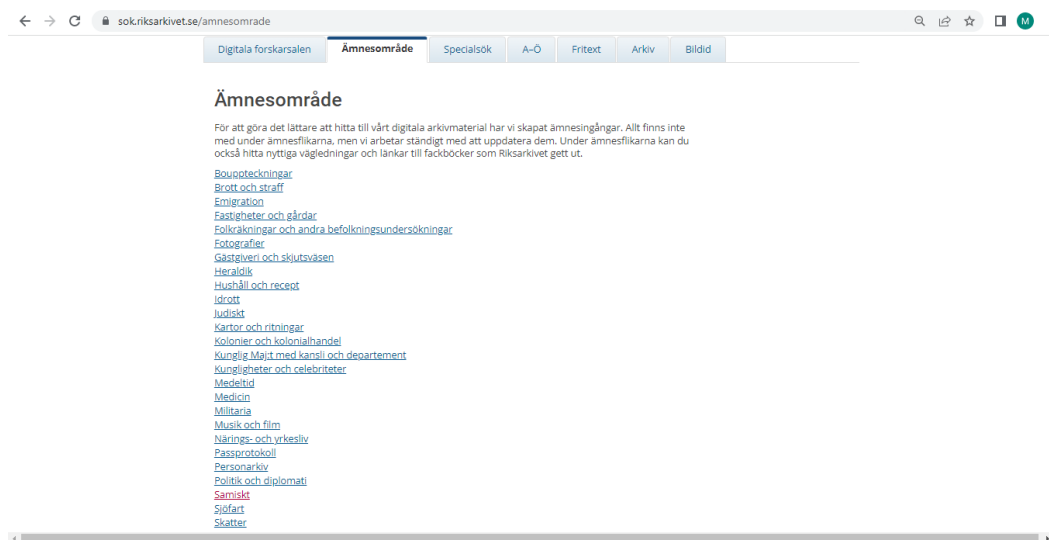

Bild 22

Bild 23

4.3.1.3 Nyheter

Rikspolisstyrelsen uppdaterar med jämna mellanrum (1-4 ggr/månad) sin startsida med nyheter i form av Lunchföredrag, Månadens dokument, Arkivpodden och andra arrangemang. Under den period som observationerna har ägt rum har bland annat en podcast om Sápmi lagts upp ("Ett justitiemord i Sápmi?") vilket kan räknas inom avgränsningen för studien samt ett lunchföredrag (Rikspolisstyrelsen 2023a) om den nya arkivportalen Nuhotti som innehåller samiskt arkivmaterial från 32 olika arkiv och bibliotek i Europa.

Jämfört med National Archives of Australia visade Riksarkivet fram till starten av denna studie inte på någon medvetenhet kring landets koloniala historia eller vikten av det narrativ man gör. Under arbetets gång har det dock börjat hända en del intressanta förändringar på hemsidan, relaterade till urfolk. En del av dessa är visst annat material som inte är tematiserat inom avgränsningen för denna studie, men som indirekt relateras till samiska frågor. Ett exempel är vissa diskussioner inom en podcast som handlar om kolonater, där frågan om samer som redan fanns i området tas upp som frågeställning. De medverkande i podden problematiserar kolonisationen av obebyggda marker som den svenska kronan uppmuntrade för att markera sina nationsgränser, liksom mellan nybyggare och samer och utkomsterna av detta koloniala experiment (Riksarkivet 2023b). Detta kommer att inkluderas i analysen i kapitel 5.

5. Analys och diskussion

Resultaten som redovisats i kapitel 4 kommer att analyseras med hjälp av bakgrund, analysfrågor samt de teoretiska perspektiven om arkiv, makt och dekolonialitet. Analysen kommer att lyfta spår av dekolonial praxis, i form av andra ramar och tankesätt som medvetet visar på ett arkivarbete med strävan att göra annorlunda.

5.1 Tillgänglighet och åtkomst

Några av analysfrågorna som ställdes till materialet som undersöktes var relaterade till tillgänglighet och förmedling, till exempel var på sidan materialet finns, hur lättåtkomligt det är och vilket språk det är på. Som nämnts tidigare, i bakgrundstexten i kapitel 1 och i teorin, kapitel 3, är osynliggörande eller försummande praktiker ganska vanligt när det kommer till urfolk, i

arkiv men även generellt genom historien (Maliniemi 2009; Schwartz & Cook 2002). Att ett nationalarkiv som arbetar med utåtriktat material satsar på att skapa plats åt historiskt material som är relaterat till urfolk vore därför ett steg mot en dekoloniserande praktik. Dock är det inte tillräckligt att bara finnas eller ges plats på en webbplats. Som vi konstaterat är det viktigt med kontextualisering och tillgänglighet. Hur enkelt är det att komma åt materialet? Hur påverkar det det historiska narrativet som nationalarkiven bygger upp?

I det här avseendet skiljer sig de två ländernas webbplatser från varandra. Australiens tematiserade material om urfolk – *First Australians* – är tämligen lättåtkomligt. Även om det inte är vad besökaren specifikt söker efter är sannolikheten stor att besökaren stöter på det. Som resultatet visar, finns en rundgång på webbplatsen som gör att man kommer till samma sidor från flera olika länkar. Redan när man kommer in på webbplatsen får man upp en varningstext som täcker sidan, vilket gör att man kan dra slutsatsen att man kan hitta information om *First Australians* (se Bild 14). Dessutom blir besökaren ständigt uppmärksam på att här, i hela institutionen, finns aboriginers och torresundsöbors historia. Alla tydliga länkar och varningstexter signalerar detta. Detta är ett exempel på att Australiens nationalarkiv har insett det som Trace (2002) ger exempel på. Att dokument har skapats för ett visst syfte, och i detta fall har syftet många gånger varit att förtrycka urfolket på olika sätt.

Det skiljer sig från Riksarkivet i Sverige där det inte finns en helt självklar väg att hitta fram till samiskt relaterat material eller sätt att söka inom samisk historia. Förvisso har detta börjat ändras under studiens gång, då två nyheter på startsidan handlar om samer, varav en handlar om en helt ny arkivportal för samiskt arkivmaterial (*Nuhotti*). Men generellt sett är Riksarkivets hemsida ganska krånglig och den pedagogiska tråden förloras även gällande annat material. Däremot har Riksarkivet arbetat fram annat tematiskt material som de vill förmedla, på grund av anledningar som inte förklaras. Dessa har, även om de är få till antalet, alla med majoritetssamhället att göra, förutom några poster under rubriken Personöden och Möt Källorna, på sidan för *Skola och studier* vilket analyseras längre fram i denna text.

På båda webbplatserna är det allra mesta av innehållet på engelska respektive svenska. Det finns dock vissa begrepp som står eller sägs på något av urfolkspråken, till exempel geografiska namn eller benämningar på traditionella kläder.

Frågan om tillgänglighet och åtkomst kan kopplas till frågan om forskning eller möjlighet till fördjupning avseende urfolk. Här finns å ena sidan Smiths (2012) påpekande om att forskning inte sällan har en dålig konnotation i urfolks ögon. På det viset skulle det kunna finnas en poäng i att Riksarkivet i Sverige inte gör samisk tematik till en synlig eller lättillgänglig fråga; det kan handla om en skyddsaspekt. Senier (2014) som undersökt digitisering av urfolks kulturer och arkiv diskuterar hur begränsad tillgång också kan vara en urvalsmetod. Författaren ger exempel på hur vissa grupper värderar sina dokument och att dessa värderingar inte alltid går ihop med fri digital tillgång eller användning. Dock faller denna förklaring i Riksarkivets fall, eftersom det inte finns någon upplysning angående detta, utan snarare en avsaknad av det och inga samers röster relaterat till materialet.

Skott (2014) har skrivit om hur urvalet som finns på en webbplats skapar ett nytt narrativ. Det är ofrånkomligen så att material från nationalarkiven kommer att fortsätta användas för forskning som Berger (2013) skriver, och att därför inte förmedla kunskap från de perspektiv eller grupper som historiskt sett blivit exkluderade, är att upprätthålla en maktobalans. På Australiens nationalarkiv förmedlas vikten av *First Australians* för Australiens historia och nutid. Där lyfter man de källor som finns samt stöttar besökaren – vem det än är – att navigera och förstå den, med Smiths (2012) ord, smärtsamma historia som omramar urfolk i relation till kolonisationen.

5.2 Kontext

I metodavsnittet ställdes frågor kring materialets kontext och det undersöktes om det fanns spår av till exempel det historiska sammanhanget kring ett visst material. Ur ett dekoloniserande perspektiv skulle det innebära att till exempel ge historiebilder som inte är från ett majoritetsperspektiv eller att presentera etiska riktlinjer för hur materialet kan användas, samt medvetandegöra att innehållet kan vara stötande, inte bara på grund av språkbruk utan på grund av att det narrativ som det bidragit till är direkt anstötande, opålitligt eller inte sanningsenligt.

Det är svårt att svara på om den koloniala historien problematiseras ”tillräckligt” i relation till materialet, så som den ena punkten i First Archivists Circle (2007) föreslår (jfr. 2.2, sidan 15). Däremot kan man se om det finns kopplingar, vilket skulle visa på en medvetenhet från arkivens sida att de sitter på en maktposition som kan användas för att göra på *andra* sätt. Eller som Schwartz & Cook (2002) menar: att arkivarier bör vara lyhörda inför hur de arbetar med potentiellt känsliga frågor. Det går inte att i denna studie och enbart utifrån en textanalys avgöra vad som är tillräcklig kontext. Emellertid kan några av dekoloniala faktorer som togs upp i teoriavsnittet (kapitel 4) betraktas, såsom hur det ser ut med inkluderingen av *andra* sätt att skapa en ram kring urfolk och deras historia. Ett sätt där urfolk inte bara förpassas till en dåtid eller där enbart skrivet material av icke-urfolk publiceras.

På svenska Riksarkivets webbplats är de flesta källorna skapade av icke-samer och trots att det finns förklarat att till exempel ordet ”lapp” användes fram till mitten av 1900-talet och därför återfinns i källorna, så problematiseras inte detta och inga lättillgängliga förklaringar finns till varför ordet bytts ut mot *same* eller *samiskt*. Dock förklaras att för att söka i källor behöver besökaren förstå hur ordet användes och det uppmuntras att söka i flera arkiv för att få en bredare bild och fler perspektiv. Utifrån ett dekoloniseringsperspektiv balanserar Riksarkivet på en tunn linje. Trots att de inte tar ställning i frågan om urfolk, eftersom man på webbplatsen inte ens kopplar samiskt till urfolk, så finns ändå försök till att nyansera materialet. Ramarna är utifrån en imaginär enhetlig nutid där ordet ”lapp” ibland slinker igenom obetänkt (se s. 39) och befäster ett obestritt majoritetsperspektiv. Detta styrker den dekoloniserande kritiken mot hegemoniska standarder som inte gjorts upp med sin koloniala historia, såsom Smith (2012) menar är nödvändigt. Och de nationella narrativ som Berger (2013) och Skott (2014) talar om, får stå okommenterade. Till skillnad från Australiens nationalarkiv låter Riksarkivet källmaterialet tala mycket för sig självt.

En faktor som skulle kunna påverka urval och publicering är avsaknad av material. Denna studie har inte undersökt vilka (analog) samlingar som finns i Riksarkivet, som skulle kunna ge en mer rättvis skildring av samisk historia. På den nya arkivportalen *Nuhotti* som lanserades detta år, går det att filtrera på material från Riksarkivet. Då listas ungefär samma material som på Riksarkivets officiella webbplats. Dock är *Nuhotti* fortfarande under uppbyggnad och enligt administratörerna finns mycket kvar att göra och tillägga (Riksarkivet 2023a). Frågan om urfolk ens vill att deras källor ska finnas inom Riksarkivet eller publiceras på webben kan också vara en faktor som påverkar innehållet. Men nu finns det ändå publicerat material, och då utgår denna studie från att det har skett ett urval och en förmedlingsprocess för att publicera källor som rör samer. Det ställs många studiefrågor i samband med materialet på webben och den som fördjupar sig i dem så kan själv bygga fram en kontext. Men för den besökare som inte gör det, står materialet oemotsagt.

Den strävan efter att vara så saklig och neutral som möjligt på Riksarkivet skiljer sig från Australiens webbplats där det finns tydliga varningstexter och pop-up-rutor som förvarnar besökaren om att det kan finnas stötande innehåll. Varningstexter kan fylla ett syfte både för urfolksgrupperna det kan komma att handla om, men även ett majoritetssamhälle som inte direkt berörs av texter eller bilder med känsligt innehåll. Oavsett vem besökaren är så får den reda på att det finns historiska skador som det fortfarande kan synas spår av och att dessa återspeglas i dokumenten som ligger till grund för historieskrivningen. Detta går hand i hand både med protokollpunkterna som nämndes i Metoden, kapitel 2 (First Archivists Circle 2007) och med att historieskrivningen inte skett på lika villkor i Australien för urfolk och kolonisationsstater (Smith 2012).

Med tanke på att nationalarkiv förmedlar historiska narrativ så är en varningssymbol också en del av detta narrativ. På detta sätt kan man säga att Australiens nationalarkiv inte låter frågan om arkivinstitutionen är neutral gå förbi utan problematisering. Istället erkänner man att nationen som arkivinstitutionen representerar har en kolonial historia och att arkivens arbete är en bidragande faktor till hur denna historia skrivits och byggts.

På Australiens webbplats, bland ämnena inom *Learning resources* (se s. 35), finns rubriker som indikerar att Australiens historia avseende aboriginer och torresundsöbor är varierad. Genom att benämna teman som *Dispossession and revival of indigenous languages* eller *First Australians' land rights* (se Bild 24)

antys att det finns en historia där urfolk blivit förvisade eller bestulna på territorium, språk eller kultur. Läser man vidare inom till exempel det förstnämnda temat står det redan på andra raden att koloniseringen ledde till att många språk försvann.

Colonisation led to the displacement of First Australians and subsequent government policies aimed to suppress the speaking of their languages. As a result, most of these languages are now endangered or have ceased to be spoken.

National Archives of Australia 2023

På Sveriges Riksarkivs webbplats finns inte en lika lättillgänglig text som problematiserar samers situation idag med den kolonialistiska politik som förts av staten och kyrkan. Däremot inleds en broschyr om hur man navigerar i samisk historia med följande text:

Den samiska historien har varit kantad av omvälvande händelser så som tvångsförflyttningar, tvångskristnande, kontroller, mätningar och mängder av utredningar. Många av dessa händelser har utförts på order av staten vilket gör att dokumentationen kring händelserna finns bevarade hos Riksarkivet.

Riksarkivet och Landsarkivet i Härnösand 2017: 3

Detta stycke följs av en förklaring om att det kan vara svårt att få en helhetsbild av samisk historia enbart genom de svenska arkiven eftersom Sápmi sträcker sig över flera landsgränser. Trots detta konstaterande väljer Riksarkivet att i broschyren "endast rikta in oss på det svenska materialet".

Vidare har Australiens webbplats flera exempel på aboriginer eller torresundsöbor, nämnda vid namn, som utmärker sig på ett eller annat sätt och vars röster kommer med i form av citat eller länkar till kampanjvideor på youtube där urfolks röster får höras (se Bild 25). Detta är också en kontextualisering och belyser historien från ett annat håll. Den mörka kontexten fylls också av en kontext med aktörsskap och förändringspotential. Detsamma gäller för arkivpoddarna som finns på Riksarkivets webbplats. Det finns tre podcaster med teman som berör samer och där de medverkande för ett samtal kring ämnet som avhandlas och ställer frågor som kontextualiserar samerna. De diskuterar till exempel om juridiska orättvisor, språkliga förutsättningar eller vilka definitioner som är att föredra. Återigen uppstår frågan om det är "tillräcklig" kontext eller om representanter från samer varit med och gjort podcasten, och så vidare. Om man ser till ett av Seniers (2014) exempel i *Digitizing Indigenous History* så är ett av sätten att dekolonisera arkiv genom digitala medier, att på olika sätt få besökaren att konfronteras med sin "egna historia, geografiska och sociala position samt problematisera koloniala

mekanismer avseende kunskapsspridning” (Senier 2014: 400). Det liknar Smiths (2012) resonemang om forskningens koloniala historia och stöld av kunskap. För att undvika detta är det viktigt med urfolks deltagande och perspektiv.

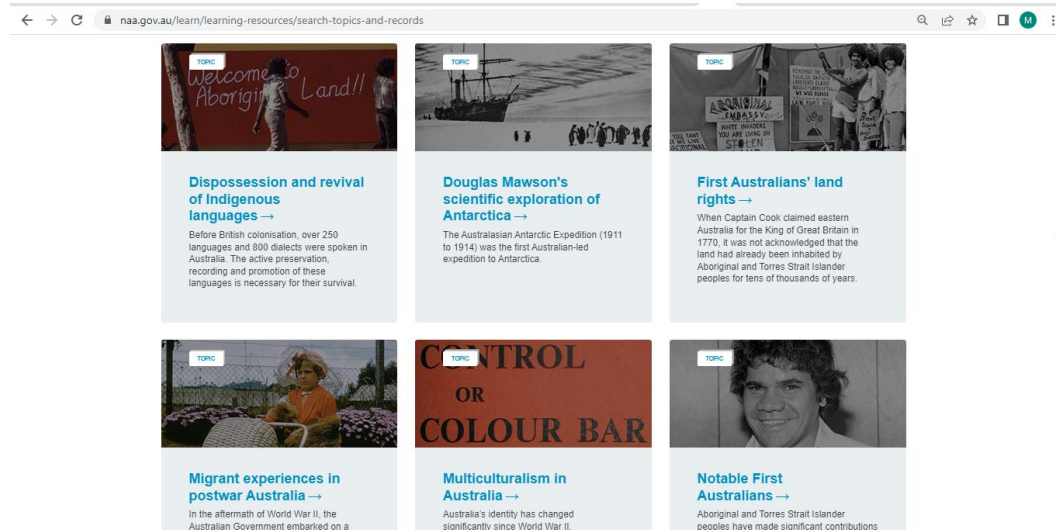

Bild 24

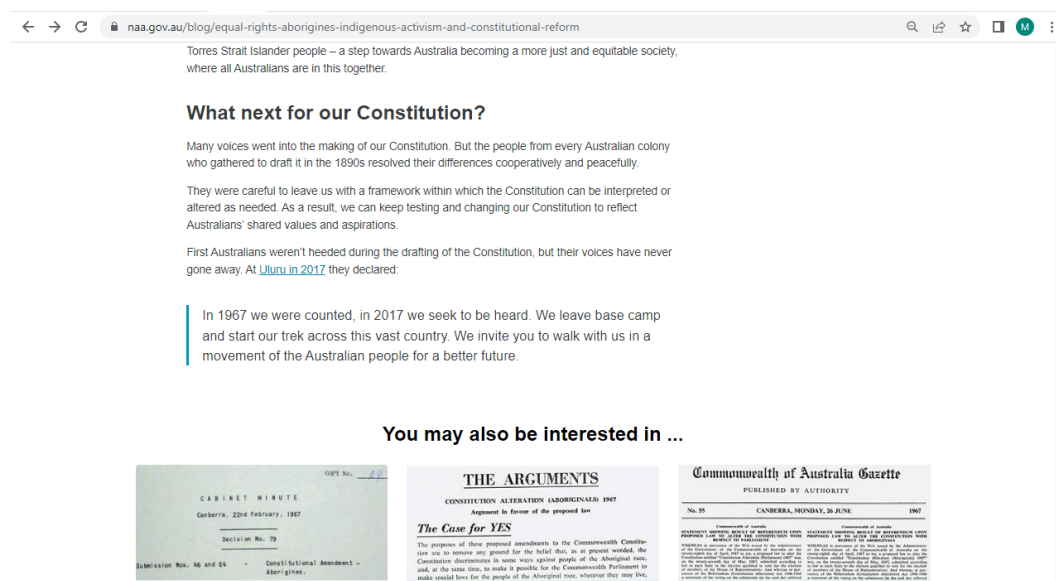

Bild 25

5.3 Perspektiv

Det finns ett antal berättelser där samer är huvudpersoner. Till exempel inom *Skola och studier* som lyfter Sophias personöde. Hon föds in i en familj icke-renskötande samer och hennes historia beskrivs genom olika primärkällor där studiefrågor finns. Förvisso är studiefrågorna och den förklarande texten kring primärkällorna till hjälp

för att kritiskt ifrågasätta perspektiv och innehåll samt fundera kring dåtid och nutid. Detta är ett exempel på hur det praktiskt går att göra för att ifrågasätta i vilken kontext källorna skapats eller vem som har skapat dokumenten. Sophia är huvudperson i sin historia men man har låtit källorna tala för sig själva. Många studiefrågor och frågor om källkritik finns i samband med materialet och det kan också tolkas som en medvetenhet från Riksarkivet, att ha i åtanke den makt som arkivbildare och arkivarier har. I de andra Personödena finns både kvinnor och män i utsatta situationer såsom mentalsjukhus, fängelser, och så vidare. Dessa ser mer eller mindre ut som Sophias personöde vad gäller problematisering av källor. Det andra personödet utöver Sophias som nämner urfolk är Olof Liljegren, en emigrant och frivillig soldat. Han används som exempel för vad en sekundärkälla är. Olofs brev återfinns i alla sektioner som handlar om honom och hans perspektiv får stå som exempel för hur svenskars emigration till USA, samt politiska händelser i USA rörande bland annat urfolk och afroamerikaner, kan studeras. Precis som i Sophias och de andras personöden ställs frågor som ska få användaren av materialet att tänka, som till exempel ”kan källan säga något om Olofs syn på ursprungsbefolkningen?” (Riksarkivet 2023c). Det finns alltså inget som direkt tyder på ett samiskt perspektiv, varken i källorna eller i hopsättningen av berättelserna.

Förvisso finns ansatser i det tematiska materialet för att nyansera bilden av samer i historien eller andra urfolk. Men det finns inga spår efter försök att integrera deras perspektiv eller röster i temana. Studiefrågorna som ställs i skolmaterialet är till för att ifrågasätta källor och arkivmaterial, men den ram som ges av Riksarkivet anspelar på en neutralitet gällande sig själva som institution. Källorna ifrågasätts, men det ifrågasätts inte varför Riksarkivet valt just dessa källor för publicering. Finns det andra källor och skulle det vara möjligt att ge andra bilder eller lyfta samiska synsätt och röster? Studiefrågorna är ett sätt att ifrågasätta men samtidigt en reproduktion av en historieskrivning som inte försöker förändra rådande röst.

På Australiens hemsida däremot kan man se hur skolmaterialet är ett försök till en *annan* praxis. På sidan *Learning Resources* finns tre frågeställningar som introducerar många teman om *First Australians* och de strävar efter att få läsaren att söka efter perspektiv, till exempel: på vilka sätt bidrog *First Australians* till frågan, hur upplevde de ett visst skeende eller efterverkan av historien, på vilket sätt har de varit aktiva i förändringen av orättvisa förhållanden grundade av kolonialism? Här finns alltså en praxis från Australiens nationalarkiv att på webbplatsen introducera besökaren för olika perspektiv. Dessa perspektiv lyfter

urfolkens ”upplevelse” och ger möjligheten att kunna förstå ett dekolonialt tolkningsperspektiv från primärkällor. Det finns till och med primärkällor som visar på en *annan* historieskrivning. Det dekoloniala ligger inte enbart i att i allt material hänvisa till kolonisering, orättvisa förhållanden och ”den andra” som en aktör. Australiens nationalarkivs webbplats förpassar inte aboriginer eller torresundsöbor till enbart en offersituation utan motstånd, eller enbart till den tunga delen av historien. På webbplatsen ges även exempel på *andra* sätt att tänka. Exempelvis genom poeten Oodgeroo Noonuccal som vinner ett pris men som några år efteråt väljer att lämna tillbaka det i protest mot 200-års-firandet av den brittiska kolonisationen i Australien. Hennes ord om 200 års ”rape and carnage” citeras på sidan vilket är ännu ett exempel på ett perspektiv som inte tillhör nationalarkivet eller majoritetssamhället och troligen representerar en stor andel av urfolk i Australien.

Med tanke på de nya trender som kan skönjas avseende samiskt material, på Riksarkivets webbplats, kan man dra slutsatsen att Riksarkivet har börjat uppmärksamma frågan *för* att ge en nyanserad historiebild. Dels fick *Nuhotti*, den nya arkivportalen för samiskt arkivmaterial, en ordentlig presentation där frågor kring etik och användning av materialet togs upp på en föreläsning online (Riksarkivet 2023a). Dels integreras frågor kring samer och det diskuteras hur till exempel justitiemordet i Sápmi löstes, eller hur nybyggarna, med staten i ryggen, skulle ut och bebo de marker där samer redan fanns. Dessa frågor och kommentarer är del av de nya avsnitten i Arkivpodden där det berättas om de konflikter som staten förbisåg mellan nybyggare och samer, samt den juridiska orättvisa som samer befann sig i då de behandlades sämre än andra - dessutom på svenska, ett språk som de ibland inte behärskade. Ännu en podcast inom programmet Arkivpodden förtäljer historien om Gunilla Jonsdotter, en samisk kvinna som inte lät sig kuvas av anklagelser om svart magi eller en rättegång där hon riskerade dödsstraff. Likväl saknas röster från det samiska kollektivet, även om det är svårt, om inte omöjligt, att avgöra vem som skapat det hopsatta materialet som publiceras. Tillhörighet till en urfolksgrupp är inte heller en garanti för dekoloniala praktiker för en webbplats. Inte heller för att ha punkterna från First Archivists Protocols (2007) i åtanke inför publicering. Däremot ökar chansen om det tillsätts en resurs som ska jobba specifikt med frågan, vilket Australiens nationalarkiv gjorde 1996 (National Archives of Australia 2022).

5.4 Avslutande kommentarer

I den här analysen finns en del exempel på strävan mot dekoloniserande praxis. Som Mignolo och Walsh (2018) skriver om, så finns uttryckliga exempel ”för” en upprättelse från koloniseringsmakternas sida. Om man kan gå så långt att kalla det för ”motstånd” (ibid.) är en diskussionsfråga som med fördel kan fördjupas. Det finns inga exempel på andra sätt att strukturera eller presentera informationen än det institutionella. Det hade exempelvis kunnat publicerats fler ljuddokument eller material på andra språk. Det hade också kunnat bli tydligare om det finns samarbete med föreningsarkiv eller community archives där mycket dokumentation finns och samlats in. Eller om ett nätverk av personer interagerar för att härbärgera arkiv som inte nödvändigtvis bevaras på ett och samma ställe eller strukturerats och klassificerats enligt de standarder en arkivarie på en offentlig institution är van vid. Det kunde lyfts hur kollektiv kunskap bärs av grupper och individer och att detta kanske behöver andra sätt att dokumenteras och förmedlas än de traditionella skriftliga dokumenten som arkiven mestadels jobbar med idag.

Michelle Caswell, som nämnts tidigare och som arbetar med och forskar om minoriteter och arkiv, menar att det får konsekvenser att inte finnas med i historien eller att den enda berättelse som lyfts är stereotyp. Om minoriteter redan är alienerade från majoritetssamhället på olika vis, så förstärker tystnaden i arkiven detta. Vad det innebär för en individ eller ett kollektiv att försummas, osynliggöras eller stereotypiseras är ett tema för vidare studier, men Caswell ger exempel på hur arkivverksamhet utanför de offentliga institutionerna kan fånga och lyfta narrativ som inte får plats i mainstreamsammanhang. Dessa utgör en sorts kontrahistoria, eller en störning i det förflutna som majoritetssamhället byggstenar vilar på (Caswell 2014).

Att fylla tomrummen i historien med röster, dåtidens och nutidens, kräver att den västerländska koloniala historieskrivningen revideras, menar Linda Tuhiwai Smith (2012). Hon diskuterar frågan om historieforskning ens är något urfolk är intresserade av, med tanke på att det är något som tynger deras historia. I möten med olika urfolksgrupper uttrycks, skriver hon, en skepsis och cynism gällande forskning och historieskrivning. “We are the most researched people in the world” (Smith 2012: 3), säger många och även om detta inte är statistiskt verifierat så visar det ändå på hur forskningskonceptet tynger dessa grupper. Att använda urfolk som forskningsobjekt och basera historieskrivningen på detta har karakteriserat koloniala stater. Att många urfolk ryggat tillbaka inför ordet forskning menar hon

inte är konstigt med tanke på den sammanbundenhet forskning har med västerländsk och kolonial kultur (ibid.).

Trots detta diskuterar Smith (2012) hur det är en strategi för urfolk i kampen för sina rättigheter, att berätta sin historia. Det är en stark form av motstånd och överlevnad att existera i det offentliga rummet och att förvandla koloniserade synsätt på det förflutna. Förmedling av alternativa historier kan ske genom internet, det finns ju exempel på det inom denna studie. Dock är en textanalys inte tillräcklig för att avgöra om en webbplats har nog med alternativitet för att påstå att den för en lyckad dekoloniseringssträvan. För detta saknas användares åsikter och jämförelser med fler nationalarkiv. Ett av målen, ur ett dekoloniseringsperspektiv, vore kanske att skruva på föreställningar om vad som är viktigt att publicera. Kan ett nationalarkiv göra det under offentlighetens resurser och utan att förlora trovärdighet? Detta är något arkivarier kan utforska inom sin yrkesroll.

Slutligen är en fråga som uppstått under studiens gång, varför Australiens nationalarkiv lyfter fram urfolk så mycket mer än Sverige, och på ett helt annat sätt. Det finns inget enkelt svar på det, utan komplexiteten av svaret kommer nog växa i samband med utvecklingen av webbplatserna. Då kommer nya frågeställningar uppstå om varför det görs så eller så. En del av svaret kan vara skillnaden i de båda ländernas koloniala historia. Aboriginernas och torresundsöbornas mark består av öar, omringade av hav. Här levde dem i årtusenden innan det anlände folk från andra sidan jordklotet, och koloniserade territoriet. Samernas mark har sträckt sig utöver det som idag kallas norra Skandinavien och ryska Kolahalvön. Kolonisationen kom inte över haven utan från ett grannsamhälle, nämligen de stater som etablerades på deras land och hem. Men det finns fler frågor att spekulera kring än vad det finns svar. Har Australien gjort upp med sitt koloniala förflutna mer än Sverige har gjort med sitt, vilket i så fall avspeglas på nationalarkivens webbplatser? Finns det fler personer som hör till urfolk som arbetar vid Australiens nationalarkiv än samer vid Riksarkivet? Eller är personalen vid Australiens nationalarkiv mer medvetna om kolonisationens arv än de som jobbar på Riksarkivet? Varför i så fall? Några vinklingar på dessa frågor kommer tas upp i kapitel 6, under Vidare forskning.

6. Vidare forskning

Som nämndes i föregående kapitel är ett följande forskningsämne att undersöka hur arkivanvändare upplever materialet på en webbplats avseende urfolksfrågor. Särskilt relevant vore användare som själva tillhör en urfolksgrupp, vare sig de är vana brukare av arkiven eller inte.

Andra relevanta forskningsämnen är kopplade till hur nationalarkiv samarbetar med minoritetsgrupper för att förändra det faktum flera studier visar på (Olniansky 2015; Jakobsson 2020). Nämligen att det finns koloniala arkivbeskrivningar och om detta påverkar hur förmedling och publicering av material ser ut eller om det finns skillnader i föreningsarkiv och offentliga arkiv i denna fråga.

Ett annat viktigt ämne vore att undersöka hur politiska beslut påverkar nationalarkivens arbete i temat om urfolk. Som det står i slutet av föregående kapitel kan en arkivinstitutions arbetssätt vara relaterat till de direktiv som de måste arbeta efter. Vad gäller utåtriktat material kan det vara relaterat till skolans uppdrag, som i sin tur också verkar under lagar och styrdokument, budget och resurser. Att undersöka hur dessa faktorer hänger ihop kan ge en bredare bild av frågan.

Sist men inte minst är det viktigt för fortsatt forskning att undersöka mer hur dekolonial arkivering kan se ut i praktiken och hur *andra* sätt av bevarande och förmedling kan skapa förutsättningar för ett arkiv där alla världar får plats.

Referenser

AIATSIS (Australian Institute of Aboriginal and Torres Strait Islander Studies).
<https://aiatsis.gov.au/> [2023-06-03]

Ahrne, G. och Svensson, P. (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

AWM (Australian War Memorial) (2021). *Colonial period, 1788-1901*. 2 juni 2021. <https://www.awm.gov.au/articles/atwar/colonial> [2023-06-03]

Barrowcliffe, Rose (2021). 'Closing the narrative gap: social media as a tool to reconcile institutional archival narratives with Indigenous counter-narratives', *Archives & Manuscripts*, 49(3), s. 151-166.

Berger, S. (2013). 'The role of national archives in constructing master national narratives in Europe', *Archival Science: International Journal on Recorded information*, 13 (s. 1-22).

Bhambra, Gurinder K. (2014) 'Postcolonial and decolonial dialogues', i: *Postcolonial Studies*, 17:2, pp. 115-121.

Bowker, Geoffrey C. & Susan Leigh Star (1999). *Sorting Things Out: Classification and Its Consequences*. Cambridge, MA: MIT Press

Bylund, Christine & Sehlin McNeil, Kristina (2022). 'Att forska med, inte på – två former av kritisk metod' i: Silow Kallenberg, K., Von Unge, E., Wiklund Moreira, L. (red.), *Etnologiskt fältarbete: Nya fält och former*. Lund: Studentlitteratur.

Carroll, S, et al. (2020). "The CARE Principles for Indigenous Data Governance". *Data Science Journal*, 19: XX, (s. 1–12).

Caswell, M. (2014) 'Seeing Yourself in History : Community Archives and the Fight Against Symbolic Annihilation', *The Public Historian*, 36(4), pp. 26–37.

Cocq, Coppélie & Liliequist, Evelina (2022). 'Digitala Fältarbeten' i: Silow Kallenberg, K., Von Unge, E., Wiklund Moreira, L. (red.), *Etnologiskt fältarbete: Nya fält och former*. Lund: Studentlitteratur.

Cook, Terry (2001). "Archival science and postmodernism: new formulations for old concepts." In: *Archival Science*. Vol 1, no 1. s 3-24.

Cook, Terry (2005). "Macroappraisal in theory and practice: Origins, characteristics and implementation in Canada, 1950-2000." *Archival Science*, 5(2).

- Cook, Terry (2013). "Evidence, memory, identity, and community: four shifting archival paradigms", *Archival Science*, 13, s. 95-120.
- Cronin, Gina (2020). "Quipu: The Ancient Computer of the Inca Civilization". *Peru for Less*. <http://www.peruforless.com/blog/quipu/> [2023-05-31].
- Delva, M. and Adams, M. (2016) "Archival ethics and indigenous justice: conflict or coexistence?" i: Foscarini, F., MacNeil, H., Bonnie, M., and Gillian, O. (eds) *Engaging with Records and Archives: Histories and Theories*. Facet, s. 147–172.
- First Archivists Circle (2007). *Protocols for Native American Archival Materials*. <https://www2.nau.edu/libnap-p/protocols.html>
- FN (Förenta Nationerna). *Samerna – ett folk, fyra länder*. <https://unric.org/sv/samerna-ett-folk-fyra-laender/> [2023-06-03]
- Jakobsson, Hanna (2020). *Den koloniala historieskrivningen: en innehållsanalys av samers representation i två landsarkiv*. Masteruppsats. Lunds Universitet.
- Maliniemi, K. (2009) 'Public records and minorities: problems and possibilities for Sámi and Kven', *Archival Science: International Journal on Recorded information*, 9(1–2), s. 15–27.
- Martínez-Cardama, S. & Pacios, A.R. (2022) 'National archives' priorities: an international overview', *Archival Science*, 22(1).
- Mignolo, W. (2007). 'El pensamiento decolonial: desprendimiento y apertura. Un manifiesto.' I: Castro-Gómez, S. y Grosfoguel, R. (Comp.). *El giro decolonial. Reflexiones para una diversidad epistémica más allá del capitalismo global*. Bogotá: Siglo del Hombre Editores.
- Mignolo, Walter & Walsh, Catherine E. (2018). *On decoloniality: concepts, analytics, praxis*. Durham: Duke University Press.
- Míguez Passada, M-N (2020) 'Análisis de discursos desde la perspectiva decolonial', *New Trends in Qualitative Research*, 4. s. 26-39.
- Moravec, Michelle (2017). "Feminist Research Practices and Digital Archives", i: *Australian Feminist Studies*, Vol 32, nr 91-92, s. 186-201.
- Nakata, Martin (2012). "Indigenous Memory, Forgetting and the Archives", i: *Archives and Manuscripts*, 40:2, s. 98-105.
- National Archives of Australia (@naagovau) (2022). 'To know where we've come from. That's the main thing about being human,' says Phyllis Williams, Director of Aboriginal and [...] [instagraminlägg], 8 mars. https://www.instagram.com/reel/CpgfKUzBvGE/?utm_source=ig_web_copy_link&igshid=MmJiY2I4NDBkZg== [2023-05-30]

National Archives of Australia (2023). *Dispossession and revival of Indigenous languages*. <https://www.naa.gov.au/learn/learning-resources/learning-resource-themes/first-australians/history/dispossession-and-revival-indigenous-languages> [2023-06-01]

Nell Smith, Martha (2014). "Frozen Social Relations and Time for a Thaw: Visibility, Exclusions, and Considerations for Postcolonial Digital Archives." *Journal of Victorian Culture*. Vol 19. No 3. s. 403-410.

Olniansky, Ida (2015). *Vems minne är bevarat? En postkolonial kvantitativ innehållsanalys av romers representation i svenskt arkivmaterial*. Masteruppsats. Lunds Universitet.

Pagola, Florencia (2023). Organizaciones desarrollan campañas de autorreconocimiento indígena de cara al censo 2023. *La Diaria*, 25 mars. <https://ladiaria.com.uy/politica/articulo/2023/3/organizaciones-desarrollan-campanas-de-autorreconocimiento-indigena-de-cara-al-censo-2023/> [2023-03-26]

Persson, Patrik (2020). *Historia i original. Legitimitet och historiesyn på riksarkivets webbplats*. Masteruppsats. Lunds universitet.

Rádio Sápmi (2017). *Ordet lapp på rätt sätt*. 27 november 2017. <https://sverigesradio.se/artikel/6828898> [2023-06-03]

Riksarkivet och Landsarkivet i Härnösand (2017). *Ingång till samisk historia*. https://cdn.abicart.com/shop/25093/files/PDF/ingang_till_samisk_historia.pdf [2023-06-01]

Riksarkivet (2023a). *Nuhotti – samisk arkivportal med 30 000 dokument och fotografier*. <https://www.youtube.com/watch?v=yMAjEc10WtE> [2023-06-01]

Riksarkivet (2023b). *Kolonaten – ett misslyckat experiment*. Arkivpodden, Avsnitt 32, 17 mars 2023. <https://soundcloud.com/user-268302561/kolonaten-i-norrland-ett-misslyckat-experiment> [2023-06-01]

Riksarkivet (2023c). *Olof Liljegren "emigrant och frivillig soldat"*. <https://riksarkivet.se/motkallorna/olof> [2023-06-01]

Ridener, John (2009). *From Polders to Postmodernism: A Concise History of Archival Theory*. Duluth, Minnesota: Litwin Books, LLC.

Rydén, Reine. (2023) 'National archives, national memory? How national archives describe themselves and their mission', *Archival Science: International Journal on Recorded information*, s. 1–30.

Sametinget (2018). *Sveriges koloniala historia*. 2018-05-08. <https://www.sametinget.se/62102> [2023-06-03].

Sametinget (2022). *FN och urfolken*. <https://www.sametinget.se/1097> [2023-01-11].

Sametinget (2023). *Samiskt kulturarv*. 2023-05-24.
<https://www.sametinget.se/kulturarv> [2023-05-30]

Schwartz, J.M. and Cook, T. (2002) 'Archives, records, and power: The making of modern memory', *Archival Science: International Journal on Recorded information, - incorporating 'Archives and Museum Informatics'*, 2 (1–2), s. 1–19.

Senier, Siobhan (2014). "Digitizing Indigenous History: Trends and Challenges", i: *Journal of Victorian Culture*, Vol. 19, nr3, s. 396-402.

Skott, Fredrik (2014). "Finns den på nätet? Nätpublicering som kulturarvsprodukten." *Tidsskrift för kulturforskning*, 13 (3).

Smith, Linda T. (2012). *Decolonizing Methodologies: Research and Indigenous Peoples*. London: Zed Books.

Trace, Ciaran B (2002). "What is Recorded is Never Simply 'What Happened': Record Keeping in Modern Organizational Culture", i: *Archival Science*, 2, s. 137-159.

Ulfsparre, Sanna Isabel (2022). *CARE – Urfolksrättigheter och öppna data*. Umeå Universitet 2022-01-17. <https://www.umu.se/reportage/care-urfolksrattigheter-och-oppna-data/> [2023-01-11].

UNDRIP. United Nations (General Assembly). (2007). Declaration on the Rights of Indigenous People.

UNPFII (United Nations Permanent Forum on Indigenous Issues). *Indigenous peoples, Indigenous voices – Factsheet*.
https://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/5session_factsheet1.pdf

Verdesio, Gustavo (2014). "Un fantasma recorre el Uruguay: la reemergencia charrúa en un 'país sin indios'". *Cuadernos de Literatura*. s. 86-107.